

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

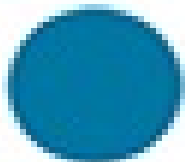
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی

سید محمدحسین حسینی مهرآبادی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی

نویسنده:

محمدحسین حسینی هرندی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی
۷	مشخصات کتاب
۷	فهرست مطالب
۱۰	دبیاجه
۱۳	کلیات
۱۳	اشاره
۱۶	نظام اقتصادی اسلام
۱۹	۱. نقش اقتصادی انسان از دیدگاه اسلام
۲۱	۲. چیستی جهاد
۲۳	نتایج و آثار جهاد اقتصادی
۲۳	اشاره
۲۶	الف) نتایج و آثار اجتماعی جهاد اقتصادی
۲۶	اشاره
۲۶	یک - نشاط همگانی
۳۰	دو - بهداشت عمومی
۳۲	سه - امنیت اجتماعی
۳۵	چهار - رفع ناهنجاری اخلاقی
۳۷	ب) نتایج و آثار فرهنگی جهاد اقتصادی
۳۷	اشاره
۳۸	یک - حاکمیت ارزش ها
۴۱	دو - تقویت خودباوری
۴۳	سه - روحیه همکاری
۴۵	ج) نتایج و آثار سیاسی جهاد اقتصادی

۴۵	اشاره
۴۶	یک _ حفظ نظام اسلامی
۴۸	دو _ توان مقابله با دشمن
۵۰	سه _ مقبولیت عمومی
۵۳	(د) نتایج و آثار اقتصادی جهاد اقتصادی
۵۳	اشاره
۵۳	یک _ کاهش فاصله طبقاتی
۵۸	دو _ افزایش اشتغال
۶۱	سه _ تعدیل ثروت
۶۵	چهار _ رهایی از اقتصاد تک محصولی
۶۹	(ه) جمع بندی کلی نتایج اقتصادی جهاد اقتصادی
۶۹	اشاره
۶۹	الف) آثار دنیایی جهاد اقتصادی
۷۰	ب) آثار آخرتی جهاد اقتصادی
۷۴	(و) نتایج و دستاوردهای نهایی جهاد اقتصادی
۷۹	نقش رسانه در ترویج نتایج و آثار جهاد اقتصادی
۷۹	اشاره
۷۹	الف) کلیات
۸۱	ب) نقش رسانه در نظام اسلامی
۸۳	ج) نقش آموزشی رسانه
۸۶	د) رسانه؛ آگاهی بخشی و امیدآفرینی
۸۸	کتاب نامه
۹۱	درباره مرکز

نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی

مشخصات کتاب

سرشناسه: حسینی هرندی، سیدمحمدحسین، ۱۳۴۶ -

عنوان و نام پدیدآور: نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی/سیدمحمدحسین حسینی هرندی.

مشخصات نشر: قم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۸۸ص.

شابک: ۲۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۱۷۱-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: اسلام و اقتصاد

موضوع: ایران -- اوضاع اقتصادی

شناسه افزوده: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهشهای اسلامی

رده بندی کنگره: BP۲۳۰/۲ح۵۵۵ ۲ ۱۳۹۰

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۰۴۹۰۸

ص: ۱

فهرست مطالب

نظام اقتصادی اسلام ۱۰

نتایج و آثار جهاد اقتصادی ۱۹

الف) نتایج و آثار اجتماعی جهاد اقتصادی ۲۰

ب) نتایج و آثار فرهنگی جهاد اقتصادی ۳۱

یک _ حاکمیت ارزش ها ۳۱ا

دو _ تقویت خودباوری ۳۴

سه _ روحیه همکاری ۳۶

ج) نتایج و آثار سیاسی جهاد اقتصادی ۳۹

یک _ حفظ نظام اسلامی ۳۹

دو _ توان مقابله با دشمن ۴۱

سه _ مقبولیت عمومی ۴۴

د) نتایج و آثار اقتصادی جهاد اقتصادی ۴۶

یک _ کاهش فاصله طبقاتی ۴۶

دو _ افزایش اشتغال ۵۰

سه _ تعدیل ثروت ۵۴

چهار_ رهایی از اقتصاد تکمحصولی ۵۷

ه (جمع بندی کلی نتایج اقتصادی جهاد اقتصادی ۶۱

الف) آثار دنیایی جهاد اقتصادی ۶۱

ب) آثار آخرتی جهاد اقتصادی ۶۳

و) نتایج و دستاوردهای نهایی جهاد اقتصادی ۶۶

نقش رسانه در ترویج نتایج و آثار جهاد اقتصادی ۷۱

الف) کلیات ۷۱

ب) نقش رسانه در نظام اسلامی ۷۲

ج) نقش آموزشی رسانه ۷۴

د) رسانه؛ آگاهیبخشی و امیدآفرینی ۷۶

کتابنامه ۷۹

دیباچه

ص: ۴

اقتصاد، یکی از رشته های علوم اجتماعی است که در باب کیفیت فعالیت مربوط به دخل و خرج، چگونگی روابط مالی افراد جامعه با یکدیگر و اصول و قوانین حاکم بر آن بحث می کند. به بیان دیگر، اقتصاد عبارت است از شناخت، ارزیابی و انتخاب روش هایی که بشر برای تولید و توزیع کالا و خدمات از منابع محدود یا غیر آماده به منظور مصرف به کار می گیرد. به طور کلی، می توان اقتصاد را علمی دانست که از شاخه های علوم انسانی به شمار می رود و در نگاه مادی گرایانه به تبیین رفتارهای اقتصادی انسان می پردازد. اقتصاد از منظر قرآن، جایگاهی فلسفی، عرفانی، حقوقی، فرهنگی و سیاسی دارد و در آیات متعددی به مباحثی همچون منابع اقتصاد، تعدیل و تعادل اقتصادی و تنگناهای اقتصادی پرداخته شده است. (۱)

از سوی دیگر، جهاد، تلاشی است مضاعف با در نظر گرفتن قدرت مقابل و به معنای مقابله و رویارویی با مانع یا موانعی است که در برابر اهداف تعیین شده فرد یا اجتماع قرار دارد. یکی از دلایل اصلی که به عنوان

ص: ۵

فلسفه جهاد در قرآن تبیین شده، زمینه سازی حاکمیت حق و عدالت است و ارزش جهاد با عنوان هایی همچون سودای مقدس، بهره وری مالی، رمز حیات، امتیاز بی چون و چرا مطرح گردیده است.^(۱)

از تلفیق آن رویکرد با این روند، حرکتی به وجود می آید و جریانی شکل می گیرد که رهبر انقلاب از آن با نام «جهاد اقتصادی» یاد کرده اند. ایشان در سخنان خود در اولین روز سال ۱۳۹۰ در جوار مصلح شریف رضوی، با طرح اقتصاد به عنوان اساسی ترین محور مسائل ضمن تبیین ضرورت طرح آن، به مطالب متنوعی در این زمینه اشاره کردند.

به باور ایشان، حرکت جهشی و جهادگونه، از مسئولان و مردم انتظار می رود تا با نمایش قدرت نظام در عرصه اقتصاد و معرفی الگوی اقتصاد اسلامی به دیگر جوامع، به هدف تعیین شده در برنامه پنجم اقتصادی کشور دست یابد.

در کنار راهکارهای پنج گانه شامل بهره وری، صرفه جویی، آگاه سازی مردم، ایجاد تعاونی و مشارکت مستقیم مردم، وظایف گروه های چهارگانه شامل دولت با اطلاع رسانی اقدامات، مجلس با تصویب قوانین، مردم با مشارکت و همراهی و بالاخره رسانه با آگاه سازی در بخش بعدی سخنانشان آمده بود. ایشان برای جهاد اقتصادی به الزامات آن؛ یعنی روحیه جهادی، استحکام معنویت، پرهیز از مسائل حاشیه ای و حفظ اتحاد ملی اشاره کردند. سرانجام، برخی مصادیق نتایج حاصله از جهاد همگانی و تلاش وسیع در عرصه اقتصاد مانند حذف شکاف طبقاتی، کاهش نرخ بی کاری، افزایش اشتغال و سرمایه گذاری بخش خصوصی عنوان شد.

ص: ۶

در این زمینه، نوشتار حاضر با فرصت کوتاه و دانش اندک جمع آوری و کوشش شد با محور قرار دادن نتایج جهاد اقتصادی در چهار محور کلی فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تدوین شود. مباحث متعددی همچون اخلاق فاضله، رفتار خالصانه، هویت ملی، تحول نظام اداری، اقتدار ملی، فرهنگ عمومی، وحدت ملی و تعمیم تعلیم و تربیت که از دستاوردهای جهاد اقتصادی به شمار می رود، به نوشتار حاضر راه نیافت.

در پایان امید است از تلاش های پژوهشگر ارجمند جناب آقای سیدمحمدحسین حسینی هرنندی که در فرصتی اندک به تبیین آثار و نتایج جهاد اقتصادی پرداختند، تقدیر و تشکر نمایم.

امید است تلاش مجدانه و مجاهدانه ملت مسلمان ایران همراه با امیدواری به تحقق اراده الهی انجام گیرد و اراده تکوینی خداوند که حاکمیت انسان کامل و خلیفه الهی است، با تلاش ملت در آینده نزدیک محقق گردد. امیدواریم به بیان استاد مطهری، خوش بینی به آینده بشریت، پیروزی صلاح و تقوا و عدل و انسانیت، بلوغ بشریت به مقام خردمندی کامل، برقراری عدل و امنیت، پیشرفت تمدن مادی و صنعتی (۱) در پرتو حکومت امام موعود [شکل پذیرد.

انه ولی التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

کلیات

اشاره

ص: ۷

انسان، موجودی اجتماعی است و برای اداره امور زندگی خود نیازمند قانون است. در واقع، قانون به انسان توان دست یافتن به حقوق خود را می‌دهد. در پرتو قانون آن گاه که با فطرت و سرشت و نیازهای حقیقی آدمی، هماهنگ و سازگار باشد، عدالت اجتماعی برقرار می‌شود و نظم و آرامش بر جامعه سایه می‌افکند.

در بینش اسلامی، خداوند تنها کسی است که اصالتاً و بالذات شایستگی کامل برای قانون گذاری دارد. او، آفریننده انسان و آگاه به ابعاد وجودی، تمایلات، نیازها و عوامل خوشبختی اوست و هستی را همچون هدیه ای گران بها به آدمی ارزانی داشته است. می‌توان گفت و چنین نیز هست که میان خدا و انسان، رابطه اساسی آفریدگاری و آفرینندگی وجود دارد و خدا در این ارتباط، نقش هستی بخشنده را داشته و دارد. انسان چیزی جز آفریده او نیست. در واقع، «الله»، خالق و آفریدگار سراسر جهان از فرشتگان تا جنیان و از آسمان و زمین تا ماه و خورشید و تا کوه ها و دریاهاست. اگر بخواهیم همه آنچه را خدا آفریده است، برشماریم، این کار، پایانی ندارد. خلاصه آنکه

خدا، آفریننده همه چیز است. (۱) آدمی، تنها یکی از این آفریده هاست، اگرچه مهم ترین آنها و اشرف مخلوقات است.

در عرصه خلقت آدمی، خداوند با روش لطف عمل کرده است. گرچه این معنا در مورد دیگر موجودات نیز صادق است، باید دانست همه گونه نیکی و مهربانی در حق انسان عنایت شده و به او اعطا گردیده است. یکی از مهم ترین عنایات ها، وجود عقل، دانش و آگاهی در بشر است تا با آن بتواند با تعیین و تنظیم قوانین متناسب با فطرت پاک خویش، راه سعادت را بیابد و پیماید.

نظام اقتصادی اسلام

نظام اقتصادی اسلام

یکی از نظام های اجتماعی در اسلام که از یک سو، خاستگاه الهی و اصولی قرآنی دارد و از سوی دیگر، با عقل آدمی شکل گرفته، نظام اقتصادی است. مقولاتی چون اعتماد به روزرسانی الهی، تدبیر خداوند در رفع نیازهای آدمی، تأکید بر اقتصاد به عنوان رمز حیات جامعه و استنادهای فراوان قرآنی به مباحث اقتصادی همچون آب، زمین، معدن، دام و کار و نگاه فرهنگی و سیاسی به اقتصاد نشان دهنده اهمیت جنبه دینی این مسئله است.

کوتاه سخن آنکه اسلام برای تنظیم مطلوب نظام اقتصادی جامعه، آموزه هایی دارد که آشنایی با آنها می تواند بخشی از نتایج جهاد اقتصادی را بنمایاند.

قبل از بررسی این آموزه ها لازم است این مفهوم مطرح شود که اقتصاد به عنوان یک علم، عهده دار تبیین واقعیت هایی است که در جامعه بشری و در روابط انسان با مسائل اقتصادی وجود دارد. البته اقتصاد به عنوان یک مکتب عبارت است از قواعد و ضوابطی که در یک مکتب فکری برای رسیدن به هدف و مقصدی مشخص مقرر شده است که آن مکتب بر اساس عقاید و

ص: ۱۰

آرمان های خود دنبال می کند. به دیگر سخن، علم اقتصاد می گوید روابط اقتصادی چگونه هست و مکتب اقتصادی می گوید این روابط چگونه باید باشد.

با این مقدمه، می توان گفت هدف اصلی دستورهای اقتصادی اسلام و محور اصلی این آموزه ها، تأمین نیازهای مادی افراد به صورت عادلانه و مناسب با اهداف اسلامی است که در قسمت های بعد به آن بیشتر پرداخته می شود. نظام اقتصادی جدا از نظام های دیگر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، جداشدنی ناصحیح است و حاصلی جز کاهش کارایی و بهره وری جامعه ندارد.

نظام اقتصادی بدون هماهنگی و ربطی منسجم با نظام های دیگر اجتماعی، کل نظام را در جهت رسیدن به هدف غایی خود با مشکل و ناکامی رو به رو خواهد کرد؛ چون فعالیت نظام اقتصادی در جهتی غیر از هدف شایسته و ارزشمند آن، به انحراف از مسیر صحیح می انجامد و آنچه را از یک سیستم صحیح اقتصادی مبتنی بر ارزش های اسلامی انتظار می رود، برآورده نخواهد ساخت.

امام خمینی در این زمینه می فرماید:

مجموعه قواعد اسلامی در مسائل اقتصادی، هنگامی که در کل پیکره اسلام به صورت یک مکتب منسجم ملاحظه شود و همه جانبه پیاده شود، بهترین شکل ممکن خواهد بود.^(۱)

ایشان در جایی دیگر، وجود نظام اسلامی را حلال مشکلات اقتصادی می دانند:

ص: ۱۱

باید نظام اقتصادی اسلام را در مجموعه قوانین و مقررات اسلامی در کلیه زمینه ها و شئون فردی و اجتماعی ملاحظه کرد. این مسلّم است که از نظر اسلامی، حل تمامی مشکلات و پیچیدگی ها در زندگی انسان ها با تنظیم روابط اقتصادی به شکل خاص حل نمی شود و نخواهد شد، بلکه مشکلات را در کل یک نظام اسلامی باید حل کرد.^(۱)

بنابراین، جهت گیری نظام های اجتماعی، از جمله اقتصادی نمی تواند از هدف غایی کل نظام و اصول منتج از آن جدا باشد که همانا عدالت اجتماعی برای فراهم آمدن زمینه رشد انسان الهی است.

این نکته در وصیت نامه امام خمینی نیز مورد تأکید قرار گرفته است:

اسلام و حکومت اسلامی، پدیده الهی است که با به کار بستن آن، سعادت فرزندان خود را در دنیا و آخرت به بالاترین وجه تأمین می کند و قدرت آن را دارد که قلم سرخ بر ستمگری ها و چپاولگری ها و فسادها و تجاوزها بکشد و انسان ها را به کمال مطلوب خود برساند و مکتبی است که برخلاف مکتب های غیرتوحیدی در تمام شئون فردی و اجتماعی و مادی و معنوی و فرهنگی و سیاسی و نظامی و اقتصادی دخالت و نظارت دارد.^(۲)

در بررسی اندیشه امام خمینی، نگاه اسلام به حوزه اقتصاد در نظر گرفته شده است. ایشان اصولاً به اقتصاد به عنوان حوزه عملی و عرفی که معیشت و زندگانی مادی مردمان را تأمین می کند، همواره به دیده اهمیت می نگریست. این نکته، همان گونه که اشارت شد، از تأکید ایشان بر برخی شاخص های مهم حوزه اقتصاد مشخص می شود. شاخص هایی نظیر اهمیت کشاورزی و صنعت، ارزش کار و کارگر، رفاه عمومی، فقرزدایی، رسیدگی به

ص: ۱۲

۱- همان، ص ۲۱۳.

۲- همان، ج ۲۱، ص ۱۷۶.

معیشت و مسکن محرومان، نشان دهنده توجه ایشان به توسعه اقتصادی و دستاوردهایی است که در عرصه اقتصادی باید به آن رسید.

کوتاه سخن آنکه در اندیشه آسمانی، پی آمد و نتیجه یک اقتصاد و نظام اقتصادی عبارت است از ایجاد، هماهنگی و تناسب، از بین بردن ناهمگونی و تبعیض، ایجاد عدل در تولید، توزیع و مصرف، از میان رفتن فهم اقتصادی و ضعیف کردن قشری از جامعه، گسترش رفاه عمومی و جهت دار شدن زندگی آدمی.

باید دانست نتایج و دستاوردها را از نظر ماهیتی در سه دسته می توان قرار داد:

الف) نتایج اساسی که به طور مستقیم به خواست ها و نیازهای زیستی مربوط می شوند، مانند رفع گرسنگی؛

ب) نتایج عملی که دست یابی به محصول یا نتایج، قابل مشاهده و ملموس و معمولاً قابل اندازه گیری است، مانند تحصیل سود در یک مبادله مالی ملموس؛

ج) نتایج ارزشی و فرهنگی که بیانی است از ایدئولوژی های سیاسی یا مذهبی نظام های ضوابط اخلاقی عام مانند برابری و عدالت.

این سه دسته را نمی توان از یکدیگر کاملاً متمایز کرد، بلکه گاهی به صورت طولی، یکی در پی دست یابی به دیگری دنبال می شود.

۱. نقش اقتصادی انسان از دیدگاه اسلام

۱. نقش اقتصادی انسان از دیدگاه اسلام

پس از بحث در باب اندیشه اقتصادی اسلام، نوبت به بررسی رسالت و مسئولیت انسان در مسائل اقتصادی می رسد. از دیدگاه اسلام، انسان، موجودی مسئول و موظف است و در مالکیت نسبت به اشیای جهان، به عنوان خلیفه و نماینده خدا که خالق و مالک حقیقی پدیده هاست، حق اعمال سلطه، تصرف و

بهره گیری دارد. این خلافت و نمایندگی در امور اقتصادی، بخشی از مفهوم خلافت کلی انسان است که از قرآن به صراحت استنباط می شود:

و اوست که شما را روی زمین جانشین و نماینده قرار داد و بعضی را بر بعضی برتری داد تا شما را در آنچه به شما داده است، بیازماید. (۱)

این موجود با چنین جایگاه، ارزش و موقعیتی که دارد، باید بتواند با بهره گیری از مکتب اقتصادی اسلام و احکام آن، برقراری عدالت و موازنه اقتصادی را به عنوان نتیجه و دستاوردی بزرگ به جامعه بشری هدیه کند.

این معنا در کلمات رهبری انقلاب نیز آمده است:

نظام اقتصادی اسلامی، درست است. این جور نیست که نظام اقتصادی اسلامی عبارت باشد از هر چه که در هر دوره ای، مصلحت باشد. نخیر... اسلام یک روش خاص خود دارد. مسلکی در مسائل اقتصادی جامعه اسلامی دارد و آن را طی می کند. اساس سیاست کلی اقتصادی کشور عبارت است از رفاه عمومی و عدالت اجتماعی. (۲)

ایشان در جای دیگری ضمن اشاره به درخشش تاریخ اسلامی در یک دوره طولانی که صاحب علم و صنعت در کل جهان بود، می افزاید:

اما جهت همه اینها عدالت است. ثروت هست، اما باید عدالت در جامعه تضمین شود. (۳)

و در این مسیر باید مجاهدانه قدم برداشت و همت کرد:

مردم دارای اختلاف در استعدادند. بحث در این نیست که یکسان نباشند. بحث در این است که به قدر استعدادشان کار کنند و به قدر همتشان تلاش کنند و همه بتوانند به قدر قدرتشان به دست بیاورند.

ص: ۱۴

۱- انعام: ۱۶۵.

۲- ۱۲/۵/۱۳۷۲.

۳- ۱۲/۵/۱۳۷۶.

کسی مظلوم نماند. کسی سرکوب شده نماند. این، آن هدف اصلی است. (۱)

با این تفصیل مشخص شد دست یابی به دستاوردهایی در عرصه اقتصادی و دیگر زمینه ها نیازمند جهاد است.

۲. چیستی جهاد

۲. چیستی جهاد

جهاد در لغت به معنای متعددی آمده است؛ کارزار کردن با دشمنان در راه خدا و جنگیدن در راه حق. (۲) جهاد از فرایض اسلام است و فرار از آن، حرام. گفته شده است جهاد به هر کیفیت که پیروزی را ممکن سازد، جایز است. (۳)

از منظر قرآن، جهاد برای سرکوبی تجاوزگران، مهار فساد، براندازی فتنه، پالایش جامعه، تأمین آزادی و صلح و امنیت، زمینه سازی برای حاکمیت حق و عدالت و شکوفایی انسان است. (۴)

انگیزه جهادگران، ارزش جهاد و زمینه ها و پی آمدهای جهادگریزی از دیگر موضوع های قرآنی است. در میان روایات و احادیث و کلمات نورانی حضرات معصومین علیهم السلام نیز در باب جهاد، نقش مجاهد، تشویق به جهاد، تحسین یاری کننده جهادگران، پی آمدهای ترک جهاد و اقسام جهاد مطالب فراوانی آمده است.

اکنون با استناد به سخنان رهبر انقلاب می توان فرهنگ جهاد را تبیین کرد. ایشان با معرفی جهاد به عنوان یکی از نکات برجسته در فرهنگ اسلامی گفته اند:

جهاد هم فقط به معنای حضور در میدان جنگ نیست؛ زیرا هر گونه تلاش در مقابله با دشمن می تواند جهاد تلقی شود. البته بعضی ممکن

ص: ۱۵

۱- همان.

۲- علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۵، ص ۷۹۲۱.

۳- سید مصطفی حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۴، ص ۲۵۰.

۴- فروغ بی پایان، ص ۳۰۹.

است کاری انجام دهند و زحمت هم بکشند و از آن تعبیر به جهاد کنند، اما این تعبیر درست نیست؛ چون یک شرط جهاد این است که در مقابله با دشمن باشد. این مقابله، یک وقت در میدان جنگ مسلحانه است که «جهاد رزمی» نام دارد... و یک وقت، در میدان سازندگی است که به آن «جهاد سازندگی» اطلاق می گردد. (۱)

با این توضیح می توان گفت جهاد از دید رهبری دو ویژگی دارد:

یک _ تلاش و کوشش؛

دو _ در مقابله با دشمن.

میان فرهنگ جهادی و فرهنگ مادی باید تفاوت قائل شد که چنین نیز هست. در فرهنگ مادی، هر انسانی خودش به تنهایی محور همه حوادث جهان است. پس سود را برای خود می خواهد و ضرر را از خود دفع می کند. اصل برای او خود اوست و به همین دلیل، منشأ تعارض ها، بی اخلاقی ها و دشمنی ها می شود.

در فرهنگ جهادی، انسان در ایمان و آرمان خدمت به دیگران حل می شود و خود را فراموش می کند. اندیشمندان جوامع بر این عقیده اند که باید این فرهنگ و این روحیه در جامعه تقویت شود.

وقتی فرهنگ جهادی حاکم گردید، نه تنها مشکلات اقتصادی برطرف می گردد، بلکه پیشبرد کشور و نمونه شدن آن نیز عملی می شود.

در فرهنگ جهادی می توان مسائل اقتصادی را بررسی و کاستی ها را جبران کرد. در واقع، باید هدف و نتیجه جهاد اقتصادی را تحول و تغییر در نابسامانی ها دانست. به تعبیر امام خمینی، کوتاهی در این جهاد به «انفجار» می انجامد:

ص: ۱۶

اگر خدای نخواست، جمهوری اسلامی نتواند جبران کند این مسائل اقتصادی را، که اول مرتبه، زندگی مردم است و مردم مأیوس بشوند از جمهوری اسلامی و مأیوس بشوند از اینکه اسلام هم برای آنها بتواند در اینجا کاری انجام بدهد، اگر در این محیط یک انفجار حاصل بشود، دیگر نه من و نه شما و نه هیچ کس و نه روحانیت و نه اسلام نمی تواند جلویش را بگیرد. (۱)

با این همه، امام خمینی بر اساس باورداشت های اسلام، برای جهاد و کوشش در عرصه اقتصاد شرط می گذارند؛ چون به راستی بر این باورند که زیربنا، اقتصاد نیست. با این حال، رفاه می تواند یکی از مقاصد اولیه و نتایج مورد نظر باشد.

اگر مقصد این بود که زاغه نشین ها از زاغه نشینی بیرون بیایند و یک سر و سامانی پیدا کنند، این هم ان شاءالله می شود و با همت همه باید بشود، لکن باز، مقصد این نیست. مقصد این است که کشور ما یک کشور اسلامی باشد... رفاه مستضعفین هم یکی از مقاصد اسلام است. (۲)

با شناخت مباحثی همچون اقتصاد، انسان اقتصادی، اقتصاد اسلامی و فرهنگ جهادی می توان دریافت که با شکل گیری جهاد اقتصادی و فراگیر شدن آن در سطح جامعه، چه چشم اندازی به عنوان نتایج و دستاوردها پیش روست.

نتایج و آثار جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۱۷

۱- صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۳۳۴.

۲- صحیفه نور، ج ۷، ص ۶.

سعادت دنیا و آخرت آدمی در گرو مجاهدت و تلاش پیوسته در امور مادی و معنوی است. این جهاد انواع مختلفی دارد، مانند: جهاد نظامی، جهاد علمی، جهاد اخلاقی، جهاد اقتصادی و... بسیاری از این عرصه ها ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند و گاه بدون پیشرفت در یکی از آنها نمی توان نتیجه و ثمری برای دیگر جنبه ها متصور بود.

در جهاد اقتصادی، همه دست اندرکاران اقتصاد اعم از مردم و مسئولان باید تلاشی مضاعف برای رشد و پیشرفت اقتصاد به عمل آورند و علاوه بر تلاش که لازمه سعادت جامعه است، به جهاد نیز بیندیشند؛ چون دشمن تا آنجا که نظام اسلامی بر آرمان های دینی خود پافشاری کند و در راستای تحقق آنها گام بردارد، از مقابله و رویارویی دست بر نخواهد داشت. نتیجه ای که برای جهاد در مجاهدت در اندیشه دنیا مطرح می شود، اصلاح و تعالی افراد جامعه است که در جای خود به آن می پردازیم. با این حال، کلیات دیگری را به عنوان نتایج میانی برای این تلاش می توان مطرح کرد:

الف) بسط عدالت اجتماعی؛

ب) توسعه و رشد اقتصادی؛

ج) فراگیری رفاه عمومی.

در نوشتار حاضر، نتایج و دستاوردهای جهاد اقتصادی در چهار عرصه اجتماع، فرهنگ، سیاست و اقتصاد بررسی می شود.

الف) نتایج و آثار اجتماعی جهاد اقتصادی

اشاره

الف) نتایج و آثار اجتماعی جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

یک _ نشاط همگانی

دو _ بهداشت عمومی

سه _ امنیت اجتماعی

چهار _ رفع ناهنجاری اخلاقی

یک _ نشاط همگانی

یک _ نشاط همگانی

شادی، امری درونی و شخصی است. مسئله ای که سبب خوشحالی یک فرد می شود، ممکن است در دیگری، هیچ احساسی را بیدار نکند یا حتی در برخی موارد، مایه ناراحتی فردی شود. شیوه درک شادی و ابراز آن در افراد، متفاوت است، ولی در این تفاوت ها، یک عامل مشترک یعنی «احساس رضایت و خشنودی» وجود دارد.

رضایت و رضامندی آن گاه به دست می آید که انسان از آنچه در زندگی دارد، خرسند و به آن، قانع باشد. این مفهوم در درون خود، مستلزم بهره مندی از امکانات زندگی است. کسی که از همه امکانات محروم باشد، نمی تواند احساس رضایت داشته باشد. به دست آوردن امکاناتی همچون رزق و روزی فراوان، خانه ای وسیع، وسیله ای راهوار، کاری شایسته و آبرومند در وطن، فراغت و امنیت، سلامت و مهارت از جمله نعمت های زندگی است که در پرتو تلاش و مجاهدت و حرکت جهاد گونه به دست می آید.

به سخن دیگر، فلسفه کار و تلاش در زندگی بشر، کسب نشاط و لذت و رهایی از خستگی و ملالت روحی و ضعف جسمانی است. کار و فعالیت علاوه بر آنکه به اعضای بدن قوت و استحکام می بخشد، به آدمی احساس

ص: ۲۰

مفید بودن، سرافرازی و شخصیت می دهد و تأثیر مهمی در نشاط روحی و لذت بردن از زندگی دارد. می توان گفت برخلاف پندار رفاه طلبان و سستی گرایان، تنها کار و تلاش به زندگی انسان، مفهوم می بخشد و لذت حقیقی را برایش به ارمغان می آورد.

دستاورد یک انسان اقتصادی را از جهاد و تلاش می توان این گونه فهرست کرد: پرکار، سخت کوش، پردرآمد، دارای پس انداز، ثروتمند، سرمایه گذار، انفاق کننده، کم مصرف و قانع، منظم و با برنامه.

این گونه است که آدمی هم از سلامت جسم برخوردار است و قدر عافیت می داند و هم از روحی آسوده و آرامش یافته بهره می برد. در حقیقت، این نشاط و موقعیت خوشایند، نتیجه و برآیند انتظار و امیدی است که همراه با تلاش و کوشش به دست آمده است. نگاهی به سخنان رهبر انقلاب می تواند در زمینه سازی و تبیین نتایج نشاط کمک کند:

— البته تأثیرات الهی، شرط اول است. باید رابطه قلبی با خدا را قویاً حفظ کرد. باید حالت تقوا و پرهیزکاری و معنویت را که در انقلاب ما بوده و هست و باید باشد، قویاً حفظ کنید. در این کار، مخصوصاً جوان ها باید پیش قدم باشد؛ زیرا محبوب ترین انسان های جامعه در نزد پروردگار، جوان های پارسا و پرهیزکار و مؤمن هستند. این برکات الهی را جلب می کند و روح نشاط اسلامی را در جامعه زنده نگه می دارد. (۱)

— مهم این است که ملت ایران، روح و نشاط انقلابی را در خود حفظ کند. شما باید شجاعتتان را حفظ کنید. (۲)

ص: ۲۱

۱- ۳/۸/۱۳۶۸.

۲- ۱۹/۱۰/۱۳۶۸.

__ رابطه دعا، رابطه قلبی شما با خداست... تا امید نداشته باشید، از خدا چیزی را درخواست نمی کنید. انسان ناامید که چیزی طلب نمی کند. پس دعا یعنی امید که ملازم با امید به اجابت است. این امید به اجابت، دل ها را مشعل می کند و منور نگه می دارد. به برکت دعا، جامعه بانشاط و اهل حرکت می شود. (۱)

__ شرف ملی و پیشرفت ما و این حرکت عظیم و این نشاط مردمی و این توفیق های بی شماری که ملت ایران و دولت ها بحمدالله تا امروز داشته اند، بر اثر جدایی و بی اعتنایی و اعراض از قدرت های شیطانی و نزدیک شدن به خداست. (۲)

__ توجه به روحیه انقلابی دانشجویان هم مهم است. این دانشجویان... بایستی جزو پیش برندگان انقلاب و جزو پایه های اصلی انقلاب باشند... این شیوه هایی دارد. همین طور دستوری نیست. این حکمی نیست که بگوییم شما دانشجویان بانشاط در راه هدف های انقلاب حرکت کنید. نشاط چیزی است که باید آن را در یک قشر به وجود آورد. باید دنبال گیری کنید و ببینید چگونه می شود این نشاط را به وجود آورد. (۳)

__ در زمینه مسائل دینی، مسائل فرهنگی، مسائل سیاسی، مسائل اخلاقی، آینده نگری، امیدبخشی، نشاط دادن به محیط پیرامون خود و تعبد و تقید و پای بندی به شریعت اسلامی که سرمایه سربلندی فرد و جامعه است، می توان مجاهدت کرد. البته در آنها، دادن جان مطرح نیست، اما همت و اراده و تصمیم، لازم است. (۴)

ص: ۲۲

۱- ۱۰/۱/۱۳۶۹

۲- ۲/۳/۱۳۶۹

۳- ۲۰/۹/۱۳۷۰

۴- ۸/۸/۱۳۷۷

— عید کامل برای یک ملت، هنگامی است که آحاد ملت بتوانند درون خودشان را با امید، ایمان، نشاط و وجدان کاری و آگاهی و معرفت بسازند. (۱)

دو_ بهداشت عمومی

دو_ بهداشت عمومی

مسئله بهداشت عمومی و حاکمیت آن بر پیکره جامعه اسلامی یکی از بزرگ ترین دستاوردهای جهاد اقتصادی است. تأکید قرآن بر پاکی و پاکیزگی هم اندیشه و روحی و اخلاق آدمی را نشانه گرفته است و هم رویکردی عاطفی، معنوی و عرفانی دارد. با این حال، خداوند در قرآن کریم، مسئله بهداشت را به مسائل اقتصادی نیز تعمیم می دهد و حرام را عامل آلودگی و انفاق را وسیله طهارت اموال می داند. (۲)

اگر مسئله بهداشت را به عنوان شاخه جهاد همگانی و در ابعاد مختلف تصور کنیم که به نظر می رسد چنین هست، آن گاه مسئله حذف یکی از معضلات اقتصادی را می توان بارور یافته دید. در عرصه پاکی و پاکیزگی و بهداشت عمومی حاصل از مجاهده عامه، مقولاتی همچون آب، غذا، لباس، مسکن، وسایل زندگی، وسیله نقلیه، هزینه های ازدواج، تربیت فرزند، رشد علمی جامعه و بهره وری مناسب از انرژی، جایگاهی متعادل یافته اند.

این مسئله از یک دید کلی به عنوان نتیجه عمل به احکام اسلامی نیز مطرح می شود. طهارت و پاکیزگی در اسلام اهمیتی فراوان دارد و پیشوایان دینی با گفتار و کردار خویش، آن را تبیین کرده اند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید:

بَنَى الدِّينَ عَلَى النُّظَافَةِ. (۳)

دین بر پاکیزگی بنا شده است.

ص: ۲۳

۱- ۱/۱/۱۳۷۱.

۲- مائده: ۸۸ _ ۸۷ و توبه: ۱۰۳.

۳- ملا محسن فیض کاشانی، محجّه البیضاء، ج ۱، ص ۱۱۰.

این سخن بدین معنا نیست که دین یک پایه دارد، ولی به نقش مهم بهداشت به عنوان یکی از پایه ها و ارکان اسلام اشاره دارد. سخنان رهبری در این زمینه می تواند راهنمای این بحث باشد:

— رفاه مادی، به معنای ترویج روحیه مصرف گرایی نیست، بلکه بدین معناست که کشور از نظر آبادی و عمران، استخراج معادن و استفاده از منابع طبیعی، تأمین سلامت و بهداشت جامعه، رونق اقتصادی و رواج تولید و تجارت... به حد قابل قبول برسد. (۱)

— رعایت عدالت اجتماعی در... بذل توجه و کمک بیشتر به مناطق محروم و روستاها در زمینه های مختلف خاصه ایجاد اشتغال، بهداشت و توسعه فضاهای آموزشی، فرهنگی.

— اهتمام لازم به بخش های اجتماعی و توسعه مهم آن در برنامه از قبیل امنیت عمومی و قضایی، فرهنگ، آموزش همگانی، بهداشت و درمان و حفظ محیط زیست. (۲)

باید دانست در کلام بنیان گذار جمهوری اسلامی نیز به حل مشکل بهداشت و دست یافتن به زندگی سالم بهداشتی توجه شده است:

شما باید برای این پا برهنه ها و مستضعفین که در طول تاریخ به استضعاف کشیده شده بودند و اینها را به حساب نمی آوردند... برای اینها کار کنید... باید همه دست به دست همه بدهید که ان شاءالله برای اینها یک زندگی مرفهی یک وضع صحیحی پیش بیاید، درست بشود. (۳)

ص: ۲۴

۱- ۲۳/۴/۱۳۶۸.

۲- ۱۸/۸/۱۳۷۲.

۳- صحیفه نور، ح ۱۵، ص ۸۲.

ایشان در جای دیگر به صورت آشکار تری درباره بهداشت همگانی و تلاش برای دست یافتن به آن برای عموم افراد جامعه سخن گفته اند:

بهداری که اول رتبه احتیاجی است که مردم به آن دارند طوری باشد که برای همه باشد، برای یک تشریفات و برای یک هیچ نباشد و من امیدوارم که آقایان اطبا هر جا که هستند و دولت و وزیر بهداشتی و خود ملت عنایت به این مطلب داشته باشند که این زاغه نشین ها و این فقرا، ... که عیال خدا هستند، اینطور ابتلائات را نداشته باشند. (۱)

از دیگر مسائلی که در سیره معصومین علیهم السلام به عنوان انسان کامل وجود داشته است و برای جامعه بشری می تواند و باید به صورت الگو و نتیجه عمل به احکام الهی مطرح شود، مسئله نظم و انضباط، زهد، میانه روی، ساده زیستی، نفی تبعیض و توحید به عدالت است.

سه _ امنیت اجتماعی

سه _ امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی دیگر دستاورد بزرگ جهاد اقتصادی است. امنیت، نعمت بزرگی است که در تعریف آن می توان گفت وقتی نباشد، معنا پیدا می کند. امنیت مقوله ای است که هم کاملاً واقعی و ملموس و هم بسیار گسترده است. امنیت موضوعی کاملاً عینی است و با ذهنیات نمی توان آن را تأمین کرد.

در قرآن هم درباره امنیت بسیار سخن گفته شده است. از منظر قرآن، راه دست یابی به امنیت معنوی در سایه ولایت الهی، پناه بردن به دژ مستحکم توحید، ایمان و عمل صالح، انفاق، جهاد و شهادت، تقوا و شایستگی، توکل و هدایت حضرت دوست عملی می شود.

امنیت اجتماعی چیست؟ رهبر انقلاب بر این عقیده است که معنای امنیت اجتماعی این است که مردم در محیط کار و زندگی خود، احساس

ص: ۲۵

خوف و تهدید و ناامنی نکنند. (۱) دست یابی به آرامش و امنیت در اجتماع تنها از راه جهاد و دفع تجاوزات دشمن، شدنی است (۲) و پیروزی و تأمین جامعه اسلامی با کيفر دادن دشمنان و متجاوزان به دست می آید. (۳)

با جهاد، رضایت و خشنودی خداوند حاصل می شود و او آرامش را بر مؤمنان نازل می فرماید. (۴) در کلمات رهبری به دست یافتن به امنیت اجتماعی به عنوان یکی از نتایج جهاد اقتصادی تأیید شده است. در حقیقت، سخنان ایشان، تبیین واژه امنیت اجتماعی است که به عنوان دستاورد یک حرکت مجاهدانه مطرح می شود.

به خاطر داشته باشید که اهداف مشخص ما، در اسلام خلاصه می شود. اسلام فقط یک اعتقاد نیست. اسلام، زندگی طیبه انسان هاست. وقتی از حیات و نظام اسلامی صحبت می کنیم، منظور ما، نظام و حیات طیبه ای است که همه خیرات مورد علاقه انسان در آن وجود دارد. هم رفاه مادی و امنیت اجتماعی و روحی تأمین می شود و هم صفای معنوی و دانش و بینش و تحقیق و تعبد و خصوص و توجه به خدا مشاهده می گردد. (۵)

در مسائل داخلی، تأمین عدالت اجتماعی و امنیت عمومی و رعایت طبقات ضعیف و محروم، یک رکن اصلی است. (۶)

ما فقط از راه تعالیم اسلام می توانیم فقر را برطرف کنیم، عدالت اجتماعی را مستقر کنیم، امنیت را ایجاد کنیم و بی سوادى را ریشه کن نماییم.

ص: ۲۶

۱- ۲۹/۴/۱۳۷۳

۲- توبه: ۱۴ و ۱۵.

۳- صف: ۱۰ _ ۱۳.

۴- توبه: ۲۶.

۵- ۱۱/۴/۱۳۶۸.

۶- ۱۲/۵/۱۳۶۸.

بدون اسلام نمی توانیم به این اهداف برسیم و مقاصدمان برآورده نخواهد شد. (۱)

— کشور بزرگ و پر استعداد و پر نشاط ما هنوز راه های زیادی هست که هنوز باید بپیمایند؛ راه هایی که به سعادت کامل ملتمان منتهی می شود و در زندگی مردم جهان نیز تأثیراتی عمیق می گذارد. راه هایی که به امنیت و رفاه و معنویت، نه فقط در سطح کشور خودمان، بلکه در سطح منطقه اسلامی و حتی در سطح جهان نایل می گردد. (۲)

— مقصود از پیشرفت، پیشرفت همه جانبه است. از همه ابعاد در کشور، این ملت، شایسته و سزاوار پیشرفت است؛ پیشرفت در تولید ثروت ملی، پیشرفت در دانش و فن آوری، پیشرفت در اقتدار ملی و عزت بین المللی، پیشرفت در اخلاق و در معنویت، پیشرفت در امنیت کشور، هم امنیت اجتماعی هم امنیت اخلاقی برای مردم. (۳)

— در ابلاغ سیاست های کلی برنامه پنجم:

ارتقای امنیت اجتماعی

— مبارزه همه جانبه با مواد مخدر و روان گردان و اهتمام به اجرای سیاست های کلی مبارزه با مواد مخدر.

— سامان بخشی مناطق حاشیه نشین و پیش گیری و کنترل ناهنجاری های عمومی ناشی از آن.

— استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه ها برای پیش گیری و مقابله با ناهنجاری های فرهنگی و اجتماعی. (۴)

ص: ۲۷

۱- ۹/۱۱/۱۳۶۸

۲- ۱۳/۸/۱۳۶۹

۳- ۱/۱/۱۳۸۸

۴- ۲۱/۱۰/۱۳۸۷

در مقابل مسیر رو به رشد جامعه اسلامی البته دشمنان به پندار خود نخواهند گذاشت تا نتایج و دستاوردهای مدنظر حاصل شود. رهبر کبیر انقلاب هم بر این باور بودند که برخی نمی خواهند این اقتصاد سالم و مستقل به دست آید:

می خواهند نگذارند کشاورزی ما رشد پیدا کند... می خواهند نگذارند فرهنگ ما رشد پیدا کند و آدم پیدا بشود در ایران تا اینکه کید آنها را خنثی کند. می خواهند نگذارند اقتصاد ما سالم بشود.^(۱)

چهار_ رفع ناهنجاری اخلاقی

چهار_ رفع ناهنجاری اخلاقی

یکی از اصول مهم در نظم اجتماعی اسلام که در تنظیم روابط اجتماعی و حفظ هنجارها در جامعه نقش مؤثری دارد، توجه اسلام به اخلاق است. جامعه شناسان از آن رو به اخلاق توجه دارند که یکی از عوامل اصلی در نظم اجتماعی و ضمانت درونی برای رعایت هنجارهاست و همه جوامع می کوشند برای رسیدن به نوعی از اخلاق منطبق با فطرت آدمی برنامه ریزی کنند.

در مطالعه سیر تمدن بشری، آمیختگی اخلاق و مذهب، آشکارا دیده می شود تا آنجا که اخلاق در ادیان یهود، مسیحیت و اسلام به طور کامل، جنبه دینی به خود گرفته است. این پیوند در اسلام تا بدان اندازه مطرح است که تزکیه روحی و به کمال رسانیدن اخلاق نیک، فلسفه اخلاق دانسته شده است. پیامبر اعظم رحمه الله می فرمود: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ».

بسیاری از مکتب های اخلاقی در سده های اخیر هر گونه ارتباط میان دین و اخلاق را انکار کرده اند و چنین می پندارند که دین در معرفت اخلاقی نقشی ندارد. اسلام علاوه بر تأیید و پافشار بر وجود این رابطه، به ارتباط

ص: ۲۸

میان دین و اقتصاد و اخلاق و اقتصاد نیز معتقد است. نگاهی گذرا به متون اسلامی، نشانه پیوند عمیق و تأثیر دو سویه دین و اقتصاد بر یکدیگر است. قرآن کریم، اصلاح امور اقتصادی جامعه را در کنار دعوت به توحید از مهم ترین رسالت انبیا معرفی می کند. در رابطه اخلاق و اقتصاد از منظر اسلام، اقتصاد و رفتارهای اقتصادی به طور کامل تحت تأثیر باورهای ارزشی و اخلاقی قرار دارد و تمام برنامه ها و رفتارهای اقتصادی باید با هدف تهذیب و تزکیه نفس انجام گیرد. (۱)

وقتی ارتباط میان اخلاق و اقتصاد و دین قطع شود، دیگر نمی توان نتایج مثبتی برای فعالیت اقتصادی در نظر گرفت. در واقع، برخی آثار فعالیت اقتصادی منهای دین و اخلاق را می توان این گونه برشمرد:

اول _ فساد که دست آورد گناه، اختلاف، برابری در عین تفاوت ذاتی و محرومیت از حق است.

دوم _ تبعیض، دیگر ره آورد جدایی اخلاق و دین از اقتصاد است که آثار زیان باری همچون ایجاد روحیه حسادت، سقوط ارزش ها، به هم خوردن امنیت اجتماعی و جدایی میان اقشار انسانی را در پی دارد.

سوم _ تجمل، دل بستگی به دنیا، فرهنگ غیر الهی، خوش گذرانی، انحراف زمام داران و تبلیغات از عوامل و ریشه های این خصوصیت است.

چهارم _ حيله و نیرنگ، آفت زرنگی، نشانه دوری از ایمان و خصلت سرکشان است و انسان حيله گر، شیطانی است در چهره آدم.

آثار و برکات همراهی دین و اخلاق با اقتصاد، انسان را به ارزش های اخلاقی و کمالات بشری می رساند. می توان یافته ها و نتیجه جهاد و تلاش در عرصه اقتصاد با رویکرد اخلاقی و دینی را اینگونه برشمرد؛

ص: ۲۹

نظم و انضباط، تعهد و تخصص، توجه به کیفیت، عاقبت اندیشی، وجدان کاری، هدفمندی و انگیزه سالم، خودکفایی و اقتدار جامعه، استفاده درست از امکانات و... .

به دست آمدن این نتایج اخلاقی، پی آمد برطرف شدن نابهنجاری های ارزشی از سطح جامعه است.

در جمع بندی آنچه آمد، می توان گفت مصالح جامعه، کشور و مردم در کنار تعالیم اسلام، معیاری است برای برنامه ها و تدوین نتایج و آثاری که بر آن مترتب است.

امام خمینی بر این باور بودند که اسلام، مصلحت جامعه است و مغایر با مصالح مردم و جامعه نیست. (۱) بنابراین، بر مصلحت جامعه و کشور و در حقیقت، تلاش برای دست یابی نتایج اجتماعی بسیار تکیه می کردند.

کلیات اندیشه رهبر کبیر انقلاب در زمینه آثار اجتماعی کوشش اقتصادی را می توان این گونه برشمرد:

الف) تعالیم و احکام اسلام: از نظر امام، اصلی ترین معیار و زمینه برنامه ریزی اسلام است؛ چون اسلام همه چیز است. (۲)

ب) مصالح جامعه و مردم و اجتماع: به نظر امام، سیاست ما همیشه بر مبنای حفظ آزادی، استقلال و حفظ منافع مردم است که این اصل را هرگز فدای چیزی نمی کنیم. (۳)

ج) استقلال و نفی وابستگی: امام خمینی، بنیاد دیگر اسلام را اصل استقلال ملی می دانستند. به نظر ایشان قوانین اسلام تصریح دارد که هیچ ملتی و هیچ شخصی حق مداخله در امور کشور ما را ندارد. (۴)

ب) نتایج و آثار فرهنگی جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۳۰

۱- صحیفه نور، ج ۶، ص ۲۴۸.

۲- همان، ج ۱۸، ص ۲۰۴.

۳- همان، ج ۳، ص ۴۹.

۴- همان، ج ۲، ص ۲۶۳.

زیر فصل ها

یک _ حاکمیت ارزش ها

دو _ تقویت خودباوری

سه _ روحیه همکاری

یک _ حاکمیت ارزش ها

یک _ حاکمیت ارزش ها

ارزش را در حقیقت می توان با اخلاق اسلامی معنا کرد. به دیگر سخن، حاکمیت ارزش ها همان تسلط مکارم اخلاقی بر جامعه است و احیای آن یکی از آثاری است که تحول عمیق و تلاش مجاهدانه همگانی را می طلبد. در نظام ارزشی اسلام، تقوا، ایمان، عمل صالح، پاکی و پاکیزگی، امنیت، جهاد امانت، پای بندی به پیمان، توبه، اتحاد، صبر، انفاق، استغفار، عفو، نیکی گوناگون. یاد خدا، صلح و دادگستری، نمونه ای از محورهای اصلی است که احیای آن، آمال و آرزوی بشریت به حساب می آید. البته قرآن بر ارزیابی ارزش ها و انقلاب در ارزش های غیر اخلاقی پافشاری کرده است. البته بر برخی آموزه های اخلاقی در اسلام تأکید شده است که توجه به آن و تحکیم و نهادینه ساختن آن، مقابله با ضد ارزش هایی است که در جامعه رواج دارد.

بی گمان، هدف ارزش های اعتقادی و اخلاقی در گام نخست، بازسازی و تکامل روحی انسان و تهذیب نفس اوست. به طور کلی، رسالت اساسی آموزه های دینی، تبیین دانش ها و راهکارهایی است برای هدایت و سعادت انسان که دانش، اندیشه و تجربه بشری به تنهایی به آن دست نمی یابد. با این حال، ارزش های مبتنی بر جهان بینی دینی که بر اثر آمیختگی با اندیشه های نادرست بشری، دست خوش انحراف و تحریف نشده باشد، تأثیر تعیین کننده ای بر پیشرفت اقتصادی جوامع دارد. باید دانست اعتقاد به تأثیر معنویات در اقتصاد هرگز به معنای نفی یا تضعیف نقش اسباب مادی نیست، بلکه تأکیدی است بر تأثیر عوامل معنوی مانند اخلاق و اعمال نیک در کنار عناصر مادی همانند سرمایه و تکنولوژی.

بنابراین، یکی از آثار جهاد و تلاش در عرصه اقتصاد، هدفمند شدن آن و حاکمیت انگیزه سالم است. ارزش و مطلوبیت رفتارها از دیدگاه اسلام بر چند پایه مهم از جمله حسن فعلی، حسن فاعلی و حسن غایی استوار است. از سوی دیگر، سالم سازی انگیزه ها، مبتنی بر دارا بودن هدف یا اهداف متعالی در زندگی است که به رفتارها و برنامه های انسان جهت می بخشد.

در نگرش اسلامی، هدف نهایی انسان، تکامل در پرتو دست یابی به قرب الهی است. از این رو، هدف نهایی نظام اقتصادی اسلام، فراهم آوردن زمینه های لازم در دست یابی افراد به کمال مطلوب و به سخن دیگر، احیای آن کمال مطلوب است.

مهم ترین دستاوردهای تلاش در عرصه اقتصاد که رویکردی ارزشی دارند، عبارتند از:

اول _ انجام وظایف عبادی

بی گمان، انجام فرایض دینی و عبادی و به طور کلی، پرداختن به امور معنوی، نیازمند داشتن جسم سالم و توانا و امکانات اولیه زندگی است. از این رو، یکی از متعالی ترین انگیزه های فرد مسلمان از کار و تولید، بسترسازی مناسب و دست یابی به رشد معنوی است. در کلام نورانی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آمده است:

پروردگارا! برای ما در نان برکت ده و میان ما و آن جدایی میفکن؛ چون بی نان، توان روزه گرفتن، نماز خواندن و انجام فرایضت را نداریم. (۱)

دوم _ تأمین نیازهای مادی

از مهم ترین اهداف کار و فعالیت های تولیدی، تأمین نیازهای خود و بی نیاز شدن از دیگران است. در روایات فراوانی، تلاش برای تأمین هزینه های زندگی خود، خانواده و پدر و مادر و هزینه های

ص: ۳۲

مرتبط با صله رحم و مهمان نوازی از جمله ارزش هایی دانسته شده است که دست یابی به آن می تواند انگیزه حرکت اقتصادی هر فرد مسلمان باشد. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود:

هر کس برای بی نیاز ساختن پدر و مادرش از مردم تلاش کند، در راه خداست. هر کس برای بی نیازی همسر و فرزندش به کار و تلاش پردازد، در راه خداست. تلاش کننده برای بی نیاز کردن خود از مردم، در راه خداست. (۱)

سوم - رسیدن به رفاه نسبی

کار و تولید در بینش اسلامی، تنها برای رفع نیازهای اولیه نیست، بلکه بر ایجاد رفاه نسبی و تأمین آسایش در زندگی نیز تأکید می شود. در قرآن کریم، بر مطلوبیت رفاه از راه حلال و از مال پاکیزه برای مسلمانان تأکید شده است. (۲)

بدین سان برآوردن آسایش و رفاه بشر، خواست خداوند است و ایجاد رفاه نسبی را می توان ارزشی تلقی کرد که در پرتو کار و تلاش با صبغه الهی به دست می آید.

چهارم - خود کفایی و اقتدار جامعه

مقصود از خود کفایی، توانایی جامعه در تولید کالا- و خدمات مورد نیاز است تا به ویژه در کارهای اساسی، به بیگانگان وابستگی نداشته باشد. دسترسی به ارزشی که استقلال اقتصادی نامیده می شود، مستلزم توان مندی کمی و کیفی در تولید است. اگر در قرآن بر به کارگیری تمام توان برای دست یابی به اقتدار کامل، فرمان «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسِي تَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ» (۳) داده است، در عصر حاضر، این توان

ص: ۳۳

۱- محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۶۷.

۲- انفال: ۶۰.

۳- اعراف: ۳۲.

در عرصه اقتصاد نمود بیشتری می یابد و در پرتو آن، اقتدار سیاسی، نظامی و فرهنگی نیز به دست می آید. بنابراین، رسیدن به عزت و اقتدار در سطح جهانی از اهداف اساسی تولید و فعالیت اقتصادی در اسلام به شمار می رود.

پنجم _ مشارکت در خدمات اجتماعی

دیگر دستاورد کوشش و مجاهدت اقتصادی همگانی، رسیدگی همه افراد جامعه به محرومان و نیازمندان است. شاید بتوان گفت یکی از مهم ترین آثار مورد توجه معصومین علیهم السلام در تلاش و کوشش اقتصادی خویش، همین مشارکت مالی در زدودن نشانه های محرومیت و نیاز بود. در روایتی از امام رضا علیه السلام به نقل از امام زین العابدین آمده است که فرمود:

من برای در آمداندوزی، کشاورزی نمی کنم، بلکه تنها برای آن است که تهی دست و نیازمند از آن بهره گیرد... (۱).

احیای ارزش ها یکی از وجود تمایز کار و تولید در مکتب اسلام با دیگر مکتب هاست.

دو_ تقویت خودباوری

دو_ تقویت خودباوری

خودباوری و شناخت ارزش ها و توانایی های خودی نتیجه جمع شدن افراد جامعه حول محور ایمان و عمل صالح است. روحیه خودباوری، وظیفه تک تک افراد مسئولیت پذیر است. داشتن چنین روحیه ای زمینه ساز حل مشکلات و برطرف شدن موانعی است که بیگانگان، دشمنان و مخالفان پیشرفت و رشد و تعالی جامعه اسلامی پیش روی ملت قرار می دهند.

این روحیه با تلاش و مجاهدت به دست می آید و داشتن آن، چنین ویژگی هایی را در جامعه و افراد آن ایجاد می کند: اعتماد به نفس، تکیه زدن بر پایه های اسلامی، قوی شدن نفس، شناخت غرب، رد صلاحیت

ص: ۳۴

غرب زدگان، خروج از غرب زدگی، خودشناسی و در یک کلام، جای گزینی مغزی اسلامی و انسانی به عنوان عامل شناخت خود و توانایی های خود. این یعنی پیدا کردن خود و فراموش کردن دیگران و بیگانگان. رهبر کبیر انقلاب در زمینه خودباوری بر این عقیده اند:

درصدد این باشید که از غرب زدگی بیرون بیایید. این گم شده خودتان را پیدا کنید. گم شده شما، خودتان هستید. (۱)

ایشان با تأکید بر اینکه ملت ها توانایی دارند، ولی نمی دانند و به واسطه تبلیغات بیگانگان، ناامید هستند، می افزایند:

باید کاری کرد که ملت ها هرجا هستند، ملت ها بفهمند تکلیف خودشان را ... باید از مغز ملت ها این «نمی شودها» را بیرون کرد و به جای آن «می شودها» را گذاشت. (۲)

این همان معنایی است که رهبر انقلاب نیز در سخنان خود به آن تصریح کرده اند:

هرجا مشکلی برای ما مانده، به خاطر این است که خودباوری و اتکای به خدا و باور ایمان و محبت مردم در آنجا ضعیف شده است. (۳)

همچنین رهبر نظام بر این باورند که خودباوری به همراه استقلال، آزادی و پیشرفت، چهار خصوصیت اصلی انقلاب و پایه های مستحکم آن هستند:

این ملت بر اثر انقلاب اسلام و نظام اسلامی به خودباوری دست یافت. (۴)

وقتی در فردای جهادی سیاسی و تلاش همگانی، در نظام و جامعه تغییر ایجاد شد و ملتی به مرتبه ای از خودباوری دست یافت، این سخن بدان معناست که برای دست یابی به نتیجه کامل و نهایی در زمینه خودباوری در

ص: ۳۵

۱- ۱۲/۱۰/۱۳۵۸

۲- ۱۸/۵/۱۳۵۹

۳- ۱۹/۱۰/۱۳۷۹

۴- ۲۴/۱۱/۱۳۸۲

چارچوب اسلام، جهادی دیگر داشته باشیم، گرچه همین را هم به بیان رهبری به خاطر اسلام به دست آورده ایم:

البته اسلام به ما خودباوری داد. (۱)

حال باید نتیجه گرفت که در انقلاب اقتصادی باید خودباوری، ابتکار، استقلال و پای بندی به ارزش های اسلامی را در کنار جهاد علمی به عنوان دستاورد آن در نظر گرفت.

در تأیید آنچه آمد، از سخنان رهبر انقلاب می توان بهره گرفت:

— از مقطع انقلاب به این طرف، معجزه ای به وقوع پیوسته است و آن خودباوری است. (۲)

— یک توصیه این است که همه دستگاه های مدیریتی، هم اساتید، در داخل دانشگاه ها، خودباوری را ترویج کنید. جوانی که تحت تربیت و تحت آموزش و تعلیم شما [اساتید] است، باید به خود اعتماد داشته باشد. (۳)

— انقلاب اسلامی، جهت گیری دانشگاه را یکسره دگرگون کرد و خودباوری و ابتکار و استقلال و پای بندی به ارزش های اسلامی و جهاد علمی را جهت اصلی آن قرار داد. (۴)

سه _ روحیه همکاری

سه _ روحیه همکاری

انسان فطرتاً به اجتماع و زندگی اجتماعی گرایش دارد؛ چون نیازمندی های وی بی شمار است و خود، به تنهایی، قادر به تأمین همه آنها نیست، بلکه به

ص: ۳۶

۱- ۲۶/۹/۱۳۸۳

۲- ۱۲/۶/۱۳۷۷

۳- ۳/۷/۱۳۸۷

۴- ۱۲/۳/۱۳۷۸

همکاری و کمک دیگران نیاز دارد. البته زندگی اجتماعی، فقط با هم بودن انسان‌ها نیست، بلکه ارتباط عاطفی و تعاون و همکاری لازمه زندگی اجتماعی است. انسان‌ها باید از امور و مشکلات یکدیگر آگاه باشند و برای رفع نیازهایشان به صورت متقابل همکاری کنند.

در زندگی اجتماعی، افزون بر حضور انسان‌ها در جامعه و زیستن آنان در کنار یکدیگر، تعاون و همکاری نیز لازم است. روی دیگر سکه آن است که به دست آمدن این روحیه، از آثار تلاش و کوشش همه جانبه‌ای است که در جامعه انجام می‌گیرد. در حقیقت، وقتی سطح جامعه، عرصه تجلی جهاد و همت مجاهدانه شود، نهادینه شدن روحیه همکاری و مشارکت، خود به خود، از آثار این تحول به حساب می‌آید.

در اسلام نیز به عنوان کامل‌ترین دین آسمانی، وحدت و همکاری مردم و مسئولان نه تنها به قدرت و عظمت جامعه اسلامی می‌انجامد، بلکه دستاورد مورد تأکید اسلام و آموزه‌های دینی به شمار می‌رود.

کلام رهبر انقلاب نیز مؤید این معناست:

آن روزگاری که افراد به خاطر برخی از ملاحظات فکری و سلیقه‌ای و عاطفی، نیروهای خودشان را استخدام می‌کردند، گذشته است. امروز روزی است که همه بایستی از سلايق و انگیزه‌های شخصی عبور کنند و هر چه را هم که در گذشته بود، پشت سرشان بریزند و از آن عبور کنند و ان شاء الله زمینه یک همکاری عمومی را فراهم سازند.^(۱)

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می‌فرمود: «هر کس به امور مسلمانان اهتمام نداشته باشد، از آنان نیست».^(۲)

ص: ۳۷

۱- ۱۹/۳/۱۳۶۸.

۲- محجه البیضاء، ج ۳، ص ۴۰۴.

وقتی اهتمام مسلمانان به پیشرفت امور باشد و هر فردی از استعداد و توان خاص خود بهره گیرد؛ وقتی هر کس دارایی، توانایی و خدمات خویش را علاوه بر خود در اختیار دیگران بگذارد؛ وقتی کارها به صورت گروهی انجام شود و مشارکت عمومی شکل گیرد؛ آن گاه سرعت بیشتر و پیشرفت محسوس تر در کارها به چشم می آید و نتیجه ای بهتر و مطلوب تر حاصل می شود. مشارکت نه تنها زمینه ساز تعاون و همکاری و مایه پرهیز از اختلاف و رفع مشکلات است، بلکه خود، دستاورد و نتیجه ای است درخشان از آثار جهاد همگانی در عرصه های گوناگون. در جمع بندی آنچه آمد، باید گفت ارتباط نظام فرهنگی با اقتصاد در دستیابی به نتایج اقتصادی بسیار مهم است. در حقیقت، گرچه رابطه متقابلی وجود دارد، تمایز بین این دو سبب می شود فرهنگ به عنوان هدف و محور مطرح شود. امام خمینی درباره ارتباط این دو مفهوم می فرماید:

نظر ما، به اقتصاد نیست، مگر به طور [وسیله] نظر ما به فرهنگ اسلامی است که این فرهنگ اسلامی را از ما جدا کردند. (۱)

نمی توان از اقتصاد سالم و مستقل نیز چشم پوشید. در حقیقت، یکی از درخشان ترین نتایج جهاد همگانی، دست یابی به استقلال اقتصادی و فرهنگی است:

ما باید زحمت بکشیم تا در همه جناح ها خودکفا باشیم. امکان ندارد که استقلال به دست بیاید قبل از اینکه استقلال اقتصادی داشته باشیم. اگر ما بنا باشد که در اقتصاد احتیاج داشته باشیم، در چیزهای دیگر هم وابسته خواهیم شد و همین طور اگر در فرهنگ، ما وابستگی داشته باشیم، در اساس مسائل، وابستگی پیدا می کنیم. (۲)

ج) نتایج و آثار سیاسی جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۳۸

۱- صحیفه نور، ج ۷، ص ۷۲.

۲- همان، ج ۱۰، ص ۱۰۵.

زیر فصل ها

یک _ حفظ نظام اسلامی

دو _ توان مقابله با دشمن

سه _ مقبولیت عمومی

یک _ حفظ نظام اسلامی

یک _ حفظ نظام اسلامی

نظام اقتصادی از نظام های اجتماعی اسلام به شمار می رود. هدف اصلی احکام اقتصادی اسلام، در کنار تأمین نیازهای مادی افراد به صورت عادلانه، حفظ استقلال و قدرت اقتصادی مملکت اسلامی است. هدف عام نظم اجتماعی، برآوردن مطلوب نیازهای افراد جامعه است و از آنجا که در جامعه اسلامی، اسلام، مبنای این نظم محسوب می شود، تناسب برنامه های اقتصادی با اهداف دینی، عاملی مهم در استحکام نظم و تحقق اهداف اجتماعی اسلام است. به سخن بهتر، اگر اهداف و برنامه های اقتصادی به گونه ای با اهداف اصولی اسلام در تضاد باشند، نوعی ناهماهنگی و دوگانگی در اجتماع به وجود می آید که در نهایت، موجب ناکامی در رسیدن به اهداف و تضعیف و شکنندگی نظم اجتماعی خواهد شد.

بنابراین، حفظ استقلال و قدرت اقتصادی، جامعه اسلامی را در استحکام بخشیدن به نظم اجتماعی، تقویت بنیان های جامعه دینی و رسیدن به اهداف اسلامی، توانا می سازد. این نتیجه و دستاورد از یک طرف، جامعه را از بی نظمی و مشکلات ناشی از اعمال قدرت و اخلال دشمنان نجات می دهد و از سوی دیگر، جامعه را از تحمیل شدن نظم و نظامی غیر اسلامی در امان نگاه می دارد.

با این مقدمه، معلوم شد رسیدن به امنیت و اقتدار نظام اسلامی مرهون تلاش در عرصه اقتصاد است. در تعالیم اسلامی، مستقیم و غیر مستقیم، به عمران و آبادی و لوازم و پی آمدهای آن توجه شده است تا جامعه اسلامی از رشد مستمر اقتصادی برخوردار باشد. درباره ارتباط جامعه اسلامی با دیگر

جوامع نیز باید گفت جامعه دینی حاصل فرهنگ رهایی بخش انسان ها و مروج شعار عدالت و گستراننده عدل و قسط در سراسر جهان است. آن گاه اگر کارآمدی نظام تضمین شده باشد، می تواند:

۱. مسیر سعادت و کمال را بدون هیچ گونه وابستگی بیماید؛

۲. چشم طمع دشمنان را از سرزمین های اسلامی دور نگاه دارد؛

۳. با کمک به مسلمانان محروم، فرهنگ اسلام را در سراسر گیتی بگستراند.

اگر نظام دینی نتواند در عین حاکمیت و تسلط سیاسی، کارآمدی خود را در عرصه اقتصادی ثابت کند، به فرموده نورانی امیرالمؤمنین علی علیه السلام خطاب به مالک اشتر:

شهرها را خراب و بندگان خدا را نابود می سازد و حکومتش فقط مدت کمی دوام خواهد داشت. (۱)

بنابراین، یکی از آثار سیاسی جهاد اقتصادی، کارآمدی نظام اسلامی است. در واقع، همان گونه که رهبر انقلاب گفته اند، استقلال اقتصادی، دنباله استقلال و آزادی سیاسی است. (۲) ایشان در جای دیگر چنین آورده اند:

البته کارآمدی نظام، مجموعه عملکرد مثبت و منفی ای است که دستگاه های نظام دارند، اما این برآیند مثبت است. باید بیشتر به سمت اسلامی شدن، مسلمان شدن و مؤمنانه و مسلمانانه زندگی کردن برویم. باید به سمت زندگی علوی برویم ... امروز دنیا، پیشرفته است. باید روح زندگی علوی، یعنی عدالت، تقوا، پارسایی، پاک دامن، بی پروایی در راه خدا و میل و شوق به مجاهدت در راه خدا را در خودمان زنده کنیم. باید به سمت اینها برویم. (۳)

ص: ۴۰

۱- نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲- ۱/۹/۱۳۶۸.

۳- ۶/۸/۱۳۸۳.

— آنچه ما مسئولان احتیاج داریم، این است که کارآمدی خود و نظام را افزایش دهیم. کارآمدی هم باید در جهت تحقق خواست ها و اهداف اسلامی باشد، در جهت پیاده شدن و عینی شدن ارزش ها در جامعه باشد. (۱)

اهمیت کارآمدی و حفظ نظام به عنوان وظیفه ای همگانی و دستاوردی عظیم همواره مورد تأکید رهبری نظام است. به نظر ایشان:

باید ما هم کارآمدی در جهت رونق اقتصادی و هم کارآمدی در جهت تأمین عدالت را به دنیا نشان می دادیم. البته کارهایی را که شده و می دانیم، نمی خواهیم انکار کنیم. کارهای بسیار مهمی انجام گرفته، لکن به آن سطحی که باید می رسیدیم، قطعاً نرسیده ایم و این برای ما دردناک است. (۲)

دو- توان مقابله با دشمن

دو- توان مقابله با دشمن

یکی از آثار و پی آمدهای جهاد همگانی و فراگیر در عرصه های مختلف و به ویژه بعد اقتصادی آن، عبارت است از بالا رفتن توان مقابله با دشمنان. در اسلام، هدف نهایی و آرمانی عبارت است از تربیت انسان، ولی این دستاورد گاه به صلح به دست می آید و گاه با جنگ. در حقیقت، می توان برای جنگ های حق طلبانه، مصادیقی ذکر کرد که جنگ برای انتشار دین حق، گسترش اسلام، مقابله با کفار، تحقق نظام عادلانه، کسب سعادت بشر، تربیت جامعه، خروج از اسارت قدرت ها، ساختن جامعه انسانی، شکستن امپراتوری ها، اقامه قسط و اجرای عدالت از آن جمله است. (۳)

بسیاری از جنگ های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای دفاع از کیان اسلام بود و خود توانایی در رویارویی با دشمنان، نتیجه جهاد داخلی و قدرت

ص: ۴۱

۱- همان.

۲- ۳۰/۱۱/۱۳۸۵.

۳- مهدی مرندی، جنگ و دفاع در اندیشه امام خمینی، فهرست.

اقتصادی اسلام تلقی می شد. توان مقابله نظامی، نتیجه تلاش به ظاهر غیر اقتصادی و رویکرد جنگ طلبانه است، ولی این امر از آنجا ناشی می شود که برخی معتقدند چون اسلام به دنیا و منافع دنیوی ارزش زیادی نمی دهد و اصالت را به آخرت و معنویت می دهد، دیگر بر سر دنیا و البته قدرت و حکومت نباید جنگید. از این نظر، توان و انگیزه رقابت اقتصادی مسلمانان با اقتصادهای مادی گرا از بین رفته است و در دنیای امروز و بازار اقتصادی، اقتصاد مبتنی بر ارزش های اسلامی نمی تواند دوام بیاورد. در پاسخ باید گفت حفظ استقلال و قدرت مملکت اسلامی از جنبه های گوناگون سیاسی نظامی و اقتصادی و پذیرفتن سلطه بیگانگان از نتایج حاکمیت اسلام در همه جنبه هاست. خداوند در قرآن مجید به تصریح می فرماید:

وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا. (نساء: ۱۴۱)

و خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلط نداده است.

این امر می تواند انگیزه مناسبی برای جهاد اقتصادی و تلاش روزافزون و جدی فعالان اقتصادی مسلمان باشد. با بررسی اندیشه های رهبر انقلاب می توان دریافت که اقتدار ملی مترادف با اعتماد به نفس ملی است (۱) و اقتدار اقتصادی و سیاسی، دستاوردی است که بر اساس آن، کشور و دولت در میدان سیاست حضور می یابد، به آنها تحمیل سیاسی نشود، کسی نتواند به آنها زور بگوید و کسی نتواند در اوضاع داخلی آنها دخالت کند. این اقتدار در پرتو جهاد، کوشش و تلاش سراسری به دست می آید و نشانه های آن عبارت است از:

۱. وحدت: قوت و قدرت ما هنگامی بروز می کند که ملتی یک پارچه باشیم. (۲)

ص: ۴۲

۱- ۳۰/۱/۱۳۷۴

۲- ۲۳/۴/۱۳۶۸

۲. مبارزه، مقاومت و نفی سازش: هر ملتی اگر تسلیم سلطه قدرت های بزرگ عالم شد، از دست رفته است. (۱)

۳. قاطعیت در ایجاد نظم و امنیت: نظام مقتدر در اجرای عدالت و قوانین، دارای قاطعیت و سرعت اقدام است. (۲)

۴. ظاهر قدرتمند: اگر مسلمین بخواهند از اسلام دفاع کنند، باید خودشان قوی بشوند. (۳)

۵. نفوذناپذیر و اثرگذار: امروز نفوذ معنوی و اقتدار سیاسی ملت ایران در سرتاسر این منطقه، گسترده است. همین جا باید افزود آنچه به عنوان ره آورد و نتیجه جهاد اقتصادی در زمینه سیاسی مطرح می شود، خود، نتیجه اهداف بلندمدت و نتایج مطرح در نظام اقتصادی است. در واقع، اگر تخصیص بهینه عوامل تولید، تأمین نیازهای اساسی جامعه و تحقق توزیع عادلانه درآمد و ثروت را جزو دستاوردهای عرصه اقتصاد مطرح کنیم، آنگاه می توان تحقق توان مادی و معنوی امت اسلامی را پی آمد سیاسی این بعد دانست.

به دیگر سخن، معیارهای سه گانه نخست سبب کارایی و عدالت در مدیریت درآمدهای جامعه اسلامی در چارچوب پیشرفت، هم دردی و وحدت داخلی می شود که عامل افزایش توان روحی، معنوی و مادی امت اسلامی در بین دیگر ملت هاست. این عوامل بر تسلط فکری و مادی جامعه اسلامی می افزاید و زمینه ساز نشر حق و عدل و توحید در زمین و منع گسترش ظلم، جهل و فقر در عالم است.

سه _ مقبولیت عمومی

ص: ۴۳

۱- ۲۵/۴/۱۳۶۹

۲- ۲۵/۱۱/۱۳۷۹

۳- ۴/۳/۱۳۶۹

منظور از مقبولیت، پذیرش مردمی است. اگر مردم به درخواست فرد یا گروهی برای حکومت تمایل نشان دادند و خواستار اعمال حاکمیت از طرف آن فرد یا حکومت شدند و در نتیجه این خواست و اراده، حکومتی تشکیل شد، گفته می شود آن حکومت دارای مقبولیت است. به عبارت دیگر، حاکمان و حکومت ها را می توان به دو دسته کلی تقسیم کرد:

۱. حکومت هایی که مردم و افراد جامعه از روی رغبت به حاکمیت و اعمال سلطه آنها تن می دهند.

۲. حاکمان و حکومت هایی که مردم و افراد جامعه از روی اجبار و اکراه از آنان اطاعت می کنند.

با توجه به معنا و مفهوم واژه مقبولیت، به طور کلی دو نقش و کارکرد برای مقبولیت می توان برشمرد:

۱. مشارکت در ایجاد حکومت و زمینه سازی جهت انتقال قدرت؛

۲. مشارکت در جهت کارآمدسازی، حفظ و پایایی حکومت.

اگر روحیه جهادی در کشوری حاکم شود و همگان در پی برقراری نظام سالم برآیند، خواه با رویکرد سیاسی، خواه اقتصادی یا فرهنگی، در هر صورت، نتیجه و برآیند این روند و حرکت، ایجاد مقبولیت عمومی حاکمیت نزد مردم است. حال باید دید رابطه این مقبولیت در تداوم حکومت چیست.

یکی از کارکردهای مقبولیت عمومی حکومت نزد مردم، تشکیل و تداوم حکومت و کارآمدی آن است. این رابطه همواره دوسویه نیست. چه بسا حکومت هایی که تشکیل شده یا تداوم داشته اند، ولی مقبولیت نداشته اند و با استفاده از سازوکارهایی نظیر اعمال قوه قهریه، زور و فشار توانسته اند به حکومت خویش تداوم بخشند. بنابراین، اگر بخواهیم وجود مقبولیت یک نظام را بررسی کنیم، باید شاخصه هایی نظیر میزان رضایت، خواست و مشارکت داوطلبانه مردم در مراحل شکل گیری، استقرار نظام و حکومت و تداوم آن را در نظر داشته باشیم.

بدیهی است این مقبولیت که ره آورد و نتیجه تلاش و همت حکومت و ملت است، مفهومی نسبی به شمار می رود و نظام های سیاسی به تناسب میزان کارآمدی خود در برآوردن انتظارات و خواسته های مردم (اعم از مادی و معنوی) و حل مشکلات آنان، از مراتب متفاوتی از مقبولیت برخوردار خواهند شد. هرچه میزان عملکرد حکومت با احوال و اهداف ترسیم شده مطابقت بیشتر داشته باشد، مقبولیت بیشتر مطرح می شود. رهبر انقلاب در این زمینه بر این باورند:

حکومت، نفوذ در دل ها و مقبولیت در ذهن هاست. (۱)

ایشان در جای دیگری به درستی تصریح می کنند:

پایه مشروعیت حکومت فقط رأی مردم نیست. پایه اصلی، تقوا و عدالت است. منتها تقوا و عدالت هم بدون رأی و مقبولیت مردم، کارآیی ندارد. (۲)

درباره مقبولیت عمومی نظام اسلامی، بنیان گذار انقلاب بر این باور بودند که مسئولیت ایشان در کنار ولایت ناشی از شرع مقدس، به حسب آرای ملت نیز هست. (۳) در نظام برآمده از انقلاب، نوع حکومت، فرع بر دین مردم بود. بنابراین ایشان معتقد بودند اگر مسلمانان در تشکیل حکومت، آزاد باشند، جمهوری اسلامی تشکیل خواهند داد. از نظر رهبر کبیر انقلاب، وقتی مردم یک کشور، اسلام را پذیرفته اند و مسلمان هستند، به طور طبیعی حکومت حکومت کنندگان و قوانین مورد عمل حکومت، اسلامی خواهد بود. به بیان ایشان:

پیروزی مال آن کسی است که ملت با او موافق است و ملت، با اسلام و با سعادت اسلامی، با جمهوری اسلامی، موافق است. (۴)

ص: ۴۵

۱- ۲۶/۱۲/۱۳۷۹.

۲- ۲۶/۹/۱۳۸۲.

۳- صحیفه نور، ج ۵، ص ۳۴.

۴- همان، ج ۸، ص ۱۰۶.

بنا بر نظر ایشان، مشروعیت نظام از دو پایه اسلام و مردم ریشه می گرفت. در حقیقت، تأکید مکرر امام خمینی بر واژه ملت و مردم، تأییدی بود بر مسئله مقبولیت از جنبه های مختلف:

اول _ حفظ هویت اسلامی

در کلام امام حفظ مردم و حفظ اسلام همراه با خوش بینی به حکومت به عنوان معیار مقبولیت آمده است:

مسئله، آگاهی و بیداری سیاسی مردم ما و هویت اسلامی آنها و معیارهای اسلامی است. هر کسی بر اساس این معیارهای اسلامی با مردم حرکت کند، مورد قبول و محبوبیت مردم خواهد بود. (۱)

دوم _ نقش مردم در استقرار نظام

امام معتقد بودند بدون پشتیبانی وسیع مردم، جمهوری اسلامی استقرار نمی یافت و این مردم بودند که با قیام و پایداری خویش، حکومت پهلوی را ساقط و جمهوری اسلامی را مستقر کردند:

شما الان امانت بزرگی از دست این ملت تحویل گرفتید و مقتضای امانت داری این است که آن را به طور شایسته حفظ کنید. (۲)

(د) نتایج و آثار اقتصادی جهاد اقتصادی

اشاره

(د) نتایج و آثار اقتصادی جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

یک _ کاهش فاصله طبقاتی

دو _ افزایش اشتغال

سه _ تعدیل ثروت

چهار _ رهایی از اقتصاد تک محصولی

یک _ کاهش فاصله طبقاتی

یک _ کاهش فاصله طبقاتی

نتایج درخشان اقتصادی تنها در پی حرکت عظیم و مجاهدانه ملت در عرصه اقتصاد پدید می آید و در این میان، کاهش

طبقاتی از طبیعی ترین آثار آن به شمار می رود. جلوگیری از رقابت های ناسالم اقتصادی، ستم کار، فریب کاری و پدید آوردن اقتصادی سالم و رقابتی به کاهش فقر و بی عدالتی و حذف

ص: ۴۶

۱- همان، ج ۱۸، ص ۸۳.

۲- همان، ج ۲، ص ۲۶۰.

شکاف طبقاتی می انجامد. اصولاً یکی از دستاوردهای عملی شدن جهاد اقتصادی، حاکمیت اخلاق اسلامی است که یکی از ابعاد آن، کاهش فقر درونی و بیرونی و ایجاد عدالت اقتصادی است.

از دیدگاه اسلام، تقسیم جامعه به دو قطب ثروتمند و متکاثر و فقیر و مستضعف، پذیرفته نیست و پیدایش چنین وضعیتی را زاییده ظلم انسان و استثمار دیگر افراد جامعه می داند. آنچه اسلام تأیید می کند، مقدار تفاوت در سطح دارایی هاست که به فقر و ثروت اندوزی نمی انجامد. بدیهی است تفاوت انسان ها در استعدادها و توان مندی های روحی و جسمی و نیز میزان کار و تلاش آنان می تواند به سامان دهی نظام اجتماعی و تسهیل امور زندگی بینجامد و در پرتو آن، هر کس به کاری اشتغال یابد و نیازهای مختلف جامعه برآورده شود.

اسلام، دینی است که با از بین بردن تضادهای نژادی، روابط و تفاهم را میان طبقات اجتماعی برقرار کرده و جز تقوا و فضیلت معنوی، هیچ چیزی را عامل برتری به شمار نیاورده است. در مقابل این اصل که برابری و یگانگی را در سطح جامعه به ارمغان می آورد، وجود تبعیض رابطه انسان ها را بر اساس استعمار و استثمار یعنی بهره کشی جبری و زندگی افراد به حساب کار و زحمت افراد دیگر پایه ریزی می کند. علامه طباطبایی در این زمینه می نویسد:

انسان با تحمیل اراده و بسط سلطه خود، دیگری را در راه برطرف کردن نیازمندی های خویش به کار انداخته و از محصول کار او به نفع خویش استفاده می کند. (۱)

در مقابل اندیشه اسلامی که به کاهش فاصله طبقاتی فکر می کند و آن را نتیجه ای مطلوب برای یک جامعه در پی تلاش فراوان همه اعضای آن

ص: ۴۷

می‌داند، نظام‌هایی بوده و هستند که به گونه‌ای دیگر می‌اندیشند. به اعتقاد مارکسیسم، تنها عامل محرک انسان‌ها در تاریخ، اختلاف طبقاتی بین توده‌هاست و این اختلافات، نتیجه شرایط اقتصادی است. بنابراین، محرک تاریخ بشر، اقتصاد است. فردریک انگلس می‌نویسد:

لااقل در مورد تاریخ معاصر ثابت شده است که هر مبارزه سیاسی، مبارزه طبقاتی است و هر مبارزه‌ای از جانب طبقات برای رهایی خود، ناگزیر سیاسی است؛ زیرا هر مبارزه طبقاتی، یک مبارزه سیاسی است که سرانجام به خاطر رهایی اقتصادی صورت می‌گیرد.^(۱)

دیگر نویسنده اندیشه‌های مارکسیسمی نیز بر این عقیده است:

رفتار، میل و افکار نمایشی است از طبقات و طبقات، محصول اقتصاد جامعه است.^(۲)

در مکتب سرمایه‌داری هم اقتصاد، پایه و اصل دیگر فعالیت‌های اجتماعی است. از دید اقتصاددانان این مکتب، هر فرد جامعه، در فعالیت‌های اقتصادی، از مصلحت مادی الهام می‌گیرد و برای تأمین منافع شخصی تلاش می‌کند. در این نظام، اخلاق، عدالت و نوع دوستی جایی ندارد و اصول و راه‌کارها به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که هدف نهایی که عبارت است از استثمار و به‌زیر سلطه کشیدن اکثریت، به دست آید و نتیجه مطلوب که ثروت‌اندوزی است، فراهم شود.

در اسلام، همان‌گونه که گذشت، حکومت از جمله شامل اداره اقتصاد کشور می‌شود که بر اساس برابری انسان‌ها در مقابل خیرات عالم است و بر اساس مالکیت انسان نسبت به کوشش و تلاش خود. در حقیقت، اسلام و

ص: ۴۸

۱- سید محمد محمودی گلپایگانی، فقه اقتصاد اسلامی، ص ۳۷.

۲- ژرژ پلیت سر، اصول مقدماتی فلسفه، ترجمه: جهانگیر افکاری، ص ۲۰۰.

اقتصاد مبتنی بر آن، به سلسله معارف متقن، فلسفه نیرومند و استدلال عقلانی خدشه ناپذیر متکی است.

در بیان رهبری نیز این معنا آمده است که عدالت طبقاتی، آرمانی است که برای به دست آوردن آن باید تلاش کرد:

باید خیلی کار کرد تا اینکه عدالت تحقق پیدا کند. عدالت جغرافیایی، عدالت طبقاتی، عدالت در زمینه های مسائل اقتصادی، عدالت در زمینه های مسائل فرهنگی ... این همه عدالت است و عدالت در آن نقش دارد. (۱)

با تلاش در عرصه اقتصاد می توان به پیشرفتی دست یافت که علاوه بر رفاه همگانی و حاکمیت نشاط و شادمانی، فاصله طبقاتی کاهش یابد و اسلام نیز همین نتیجه را می خواهد:

آن پیشرفت اقتصادی که فاصله بین طبقات مردم را زیاد کند، مورد نظر اسلام نیست. آن نسخه اقتصادی که امروز کشورهای غربی برای مردم دنیا می پیچند و ارائه می دهند که طبقاتی را مرفه می کند و رونق اقتصادی را بالا می برد، به قیمت ضعیف کردن و فقیر شدن و زیر فشار قرار گرفتن طبقاتی از جامعه تمام می شود؛ این را اسلام نمی پسندد. رفاه اقتصادی همراه با عدالت، همراه با روح مواسات، همراه با روح برادری باز در سایه اسلام به دست می آید. (۲)

در جمع بندی این مبحث می توان گفت، برابری از مفاهیمی است در فرهنگ های کهن بوده و در اسلام بر آن تأکید شده است. اسلام برای برابری

ص: ۴۹

۱- ۶/۶/۱۳۸۵

۲- ۸/۶/۱۳۷۴

انسان ها در خلقت و در مقابل قانون، اهمیت ویژه ای قائل است و اصولاً حذف امتیازات موروثی، نژادی و طبقاتی از ویژگی های نخستین دعوت اسلامی است. برابری یعنی برابری در مقابل قانون، برابری در داشتن فرصت های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی.

شاخص های برابری در یک جامعه عبارتند از: نادیده گرفتن یا لغو امتیازات موروثی، نژادی، ملی و اشرافی، در قوانین حقوقی، سیاسی و اقتصادی، وجود فرصت های برابر برای دسترسی به امکانات اقتصادی. عصاره این مطلب در کلام امام انقلاب آمده است:

اسلام، طبقه ای را بر طبقه دیگر ترجیح نداده است... اسلام تمامی طبقات را مساوی دانسته است. (۱)

دو_ افزایش اشتغال

دو_ افزایش اشتغال

از دیدگاه مکتب واقع بین اسلام، اقتصاد برای فرد و جامعه، محور حرکت و هدف اصلی به شمار نمی رود و قرار دادن آن به عنوان مقصد اصلی، محکوم است. با این حال، چون در اداره امور زندگی جسمی و روحی انسان نقش حیاتی و تعیین کننده دارد و می تواند بر همه جنبه های مادی و معنوی زندگی اثر بگذارد، به امور اقتصادی، کار مولد و استفاده صحیح از منابع طبیعی اهمیت فوق العاده داده و در این راستا، مقررات و احکام بسیاری صادر کرده است.

بر همین اساس، به دست آوردن مال و کسب درآمد و انجام کار و فعالیت اقتصادی به طور مستقل به عنوان هدف نهایی حیات انسان، محکوم است. از مجموع روایات رسیده در باب تجارت، کشاورزی و دیگر

ص: ۵۰

فعالیت های اقتصادی می توان دریافت که آیین مقدس اسلام به اقتصاد و امور مالی فرد و جامعه اهتمام فراوان دارد و اتهام بی اعتنایی و بی توجهی به مسائل اقتصادی و معیشتی و کار و اشتغال هرگز روا نیست. همچنین توجه اسلام به این امور از آن روست که پیشرفت های معنوی و تکامل روحی در صورتی امکان پذیر است که انسان از امکانات اقتصادی مطلوب برخوردار باشد. امام موسی بن جعفر علیه السلام می فرماید:

هر کس این رزق را از راه حلال به دست آورد تا با آن به خود و خانواده اش رسیدگی کند و سود رساند، مانند کسی است که در راه خدا با دشمن جهاد کرده است. (۱)

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نیز فرموده است:

هر که از دست رنج حلال خویش بخورد، درهای بهشت برایش گشوده می شود تا از هر یک که می خواهد، درآید. (۲)

در فرهنگ دینی، کار و آبادانی، مطلوب خداوند است (۳) و تلاش و زحمت، طلب فضل الهی به شمار می رود. (۴) اسلام به کار و کوشش اهمیت می دهد، ولی تأکید فراوانش بر کسب مال حلال و اشتغال به کار مباح نشانه رویکردی است که در فعالیت های اقتصادی باید در پیش گرفت.

به دیگر سخن، اسلام، فعالیت اقتصادی را در زمینه مناسب هدایت کرده و بعضی از مشاغل و راه های کسب درآمد را حرام دانسته است. برای مثال، کسب درآمد از راه ستم، کسب درآمد از امور حرام همانند ربا، دزدی، قمار،

ص: ۵۱

۱- محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۱.

۲- بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۰.

۳- هود: ۶۸.

۴- جمعه: ۱۰.

رشوه گیری، آلات لهو و لعب و نشریات گمراه کننده نوعی اشتغال محسوب می شود، ولی از منظر اسلام، حرام و ممنوع است.

کوتاه سخن آنکه در پرتو جهاد اقتصادی و مشارکت همه جانبه مردم در عرصه فعالیت های معیشتی می توان به رفع بی کاری و افزایش اشتغال امید داشت. انسان در فعالیت و تلاش اقتصادی می تواند اهداف گوناگونی را در نظر داشته باشد که ممکن است فردی یا اجتماعی باشد.

نتایج و آثار دنیایی و فردی کار را می توان چنین برشمرد:

اول _ کسب درآمد و تأمین معیشت زندگی خود و خانواده

شاید نخستین انگیزه هر شخص در انجام کار، تأمین نیازهای فردی باشد. انسان، نیازمند آفریده شده است و برای غذا، پوشاک و مسکن باید از طبیعت بهره بگیرد. گفته شد که هر کس به همین قصد، سراغ کار رود، کار او عبادت شمرده می شود.

دوم _ عزت و شخصیت یافتن

یکی از آثار کار، عزت مندی فرد است. شخص با کار کردن، نیاز فرد را برطرف می سازد و نیازمند کار دیگران نمی شود. از دیگران درخواست نمی کند و هزینه او بر عهده دیگری نیست. بنابراین، عزت واقعی در این زمینه را به دست آورده است.

سوم _ رشد عقلانی

کار، وسیله تجربی آموختن است و تلاش و کوشش بر رشد عقلانی و اجتماعی انسان می افزاید. در روایت آمده است که تجارت، عقل را رشد می دهد. (۱) این روایت به تجارت اشارت دارد، ولی محیط کار و دامنه فعالیت اقتصادی را دربرمی گیرد.

ص: ۵۲

در عرصه کار و کوشش وقتی انسان در تعامل با طبیعت قرار می گیرد، قوانین آن را درک و رمزهای آن را کشف می کند و این تعامل به رشد عقلانی او می انجامد.

چهارم _ کسب آرامش روحی

انسان با کسب درآمد و داشتن کار و کسب مناسب، از نظر روحی آرامش می یابد. در نقطه مقابل این معنا، اضطراب و نگرانی است. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود:

انسان هرگاه نیازمندی های خود را تأمین کرد، آرام می گیرد. (۱)

پنجم _ سلامت جسم

از آثار کار و اشتغال، برخورداری شخص از سلامت و نشاط جسمی است. بی کاری و عاطل بودن سبب پدید آمدن روحیه خمودی، ناامیدی و افسردگی در شخص می شود. با کار و کوشش، اعضای بدن انسان توانمند می شود. امام متقیان، امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

هر کس کار کند، توان او افزوده می شود. (۲)

بدیهی است کوتاهی در عمل و سستی و تنبلی، ناتوانی جسمی به بار می آورد.

ششم _ ارزش ذاتی کار

از همه مهم تر آنکه کار به خودی خود، مطلوب است. کار و کوشش به صورت ذاتی، امری پسندیده و نیکوست و خود ارزش کار از انگیزه های کار است. دست یافتن به کار و تمایل همگانی به تلاش و کوشش علاوه بر آنکه نتیجه هست و سعی جامعه است، به صورت طبیعی به حذف بی کاری و پایین آمدن سطح بی مسئولیتی اجتماعی می انجامد.

سه _ تعدیل ثروت

ص: ۵۳

۱- همان، ص ۸۹.

۲- کافی، ج ۵، ص ۱۴۸.

هریک از نظام های اقتصادی، معضلی را مشکل اساسی اقتصاد دانسته اند. از نگاه سرمایه داری، مشکل اساسی، کمبود نسبی منابع طبیعی است؛ چون طبیعت و منابع آن، محدود است و افزایش آن امکان ندارد. در مقابل، نیازهای انسان به ویژه با رشد کمی جمعیت، پیوسته در حال افزایش است. بنابراین، طبیعت، توان پاسخ گویی به نیازهای بشر را ندارد و مشکل اساسی اقتصاد پدید می آید. از منظر مارکسیسم نیز تضاد میان شیوه های تولید و روابط توزیع به عنوان مشکل اساسی اقتصاد مطرح می شود. (۱)

از دیدگاه اسلام، مشکل اساسی، نه به طبیعت برمی گردد و نه به شیوه های تولید، بلکه انسان و رفتارهای اختیاری او محور این مشکلات است. در قرآن مجید به صراحت آمده است که خداوند، منابع تولید همه نیازهای بشری را در زمین آفریده و به دست انسان داده است. (۲) هرچند او با ستم و ناسپاسی خویش، امکانات خدادادی را هدر می دهد. ستم کاری انسان در اقتصاد، در توزیع نابرابر ثروت و نیز مبادله های نادرست اقتصادی مجسم می شود و در نتیجه، جهان به دو طبقه ثروتمند و فقیر تقسیم شده است.

تحقق اخلاق اقتصادی در توزیع عادلانه ثروت بر پایه سلسله اصول اعتقادی و زیرساخت های معرفتی استوار است که در دیدگاه اسلامی عبارتند از:

اول - اصل مالکیت خداوند

در بینش اسلامی، خداوند، مالک حقیقی جهان هستی است و انسان، جانشین خدا و امانت دار الهی به شمار می رود. بنابراین، مالکیت انسان بر پایه اندیشه

ص: ۵۴

۱- سید محمدباقر صدر، اقتصادنا، ص ۳۳۵.

۲- ابراهیم: ۳۲ - ۳۴.

جانیشینی، مالکیتی اعتباری و گونه ای و کالت است. این اندیشه در توزیع عادلانه ثروت نقش مؤثری دارد.

دوم _ اصل عدالت

عدالت اقتصادی از مهم ترین اصول و والاترین اهداف اسلام است. تبیین تحقق عدالت در توزیع ثروت، دو هدف را دنبال می کند: نخست، نفی افراط و تفریط مالی و از میان برداشتن فقر و تکاثر و دوم، برخورداری همه مردم از همه امکانات مادی به گونه ای که رفاه، ویژه اقلیت ثروتمند نباشد.

سوم _ اصل اخوت

از جامع ترین و کارآمدترین طرح های اسلام در ساختن جامعه ای منسجم و بهره مند از عدالت اجتماعی، ایجاد پیوند برادری میان افراد جامعه است. تحقق عینی برادری اقتصادی در مواسات به معنای مشارکت دادن در امر معاش و روزی و ایثار مالی به مفهوم بخشیدن آنچه خود به آن نیاز دارد، تجلی پیدا می کند.

در باب مشکل اساسی اقتصاد از منظر اسلام، سرمایه داری و سوسیالیسم در ابتدا اشارتی آمد. اینک در باب مسئله توزیع نابرابر و ناعادلانه ثروت و قدرت به بررسی این دیدگاه ها می پردازیم:

۱. اقتصاد سرمایه داری: این اقتصاد بر پایه مالکیت خصوصی استوار است. از این رو، توزیع نیز بر مبنای مالکیت قرار دارد.

۲. اقتصاد سوسیالیستی: قوام این اقتصاد بر پایه مالکیت عمومی است. پس توزیع مبتنی بر کار است.

۳. اقتصاد کمونیستی: این اقتصاد که نبوغ مکتب سوسیالیسم است، مبتنی بر تولید انبوه است و نیاز انسان، اساس توزیع است و به هر کس به اندازه نیازش داده می شود.

۴. اقتصاد اسلامی: این اقتصاد بر سه پایه حد کفایت، کار و مالکیت استوار است و رشد تولید همراه با توزیع مناسب و عادلانه را ضروری دانسته است.

اسلام نه تنها به تعدیل ثروت به عنوان یک نتیجه و دستاورد می نگرد، بلکه برای آن دلایلی دیگر عنوان می کند:

الف) دلیل قرآنی: بنا بر مفاد برخی آیات قرآن، (۱) نعمت های الهی، در اصل برای همه انسان ها آفریده شده است.

ب) دلیل اقتصادی و اجتماعی: تمرکز ثروت در دست عده ای اندک، همراه با محرومیت اکثریت مردم، موجب پیدایش تضاد و کینه و دشمنی میان این دو طبقه می شود.

ج) دلیل اخلاقی: فاصله ثروت میان غنی و فقیر موجب فساد ثروتمندان و نیازمندان می شود. ثروتمندان، گرفتار خودبزرگ بینی، خوش گذرانی نامشروع، اسراف و تبذیر و نیازمندان اسیر فرومایگی، ذلت و سرافکنندگی می شوند. در جامعه ای که تعدیل ثروت، نه یک برنامه باشد و نه یک هدف و به عنوان نتیجه نیز به آن نگریسته نشود، وجود ثروت پی آمدهای نامطلوبی در سطح جامعه خواهد داشت، مانند:

۱. مقابله با حق طلبان: زراندوزان برای حفظ قدرت اقتصادی خود با حق طلبان و اصلاح گران اجتماعی به مقابله برمی خیزند.

۲. گسترش مفاسد اجتماعی: تلاش زراندوزان برای حفظ موقعیت خود و اثرگذاری بر برخی اقشار کم درآمد، زمینه ساز مفاسدی همچون دزدی، رشوه ستانی، احتکار، اختلاس و... می شود.

ص: ۵۶

۱- حشر: ۷.

۳. مسئولیت‌گریزی: قرآن کریم از ثروتمندانی یاد می‌کند که نه تنها، خود، در جهاد شرکت نمی‌کردند، بلکه دیگران را نیز به ترک آن تشویق می‌کردند. (۱)

۴. تغییر معیارها: لیاقت‌ها و شایستگی‌ها برای احراز مسئولیت، برخاسته از ثروت و موقعیت اجتماعی تلقی می‌شود، نه دانش و توانایی مدیریتی.

۵. سلب بهداشت روانی جامعه: نتیجه خودنمایی و فخرفروشی طبقه ثروتمند، افزایش حسرت و اندوه توده‌های محروم است که دچار فشار روانی هستند.

وقتی توزیع ثروت، ناعادلانه شد، مصرف‌هم از عدالت فاصله می‌گیرد. آن‌گاه فرهنگ مصرف‌زدگی شکل می‌گیرد که به بیان رهبری، «روز به روز زندگی ملت‌های ما را بیشتر در لجن‌زار خود فرو می‌برد تا کمپانی‌های غربی بیشتر سود برند». (۲)

با مطالعه آنچه بیان شد، می‌توان به این باور رسید که دستاورد یک جهاد بزرگ اقتصادی می‌تواند تعدیل در توزیع ثروت باشد.

چهار_ رهایی از اقتصاد تک محصولی

چهار_ رهایی از اقتصاد تک محصولی

کشورهای در حال توسعه که دارای ذخایر نفتی هستند، عمدتاً تابع سیاست اقتصاد تک محصولی هستند و به دلایل مختلف، اقتصاد ملی در این کشورها به نفت وابسته است. مشکلات سیاست اقتصاد تک محصولی در شناور بودن اقتصاد ملی بر اساس قیمت نفت خلاصه نمی‌شود؛ چون این اثر منفی، خود، یکی از آثار وابستگی است که همه آثار بی‌ثباتی را به دنبال دارد. نوسان مصارف استخراج و تولید نفت را باید بر این بی‌ثباتی افزود. اقتصاد متکی به نفت را می‌توان به اقتصاد متکی به زمین تشبیه کرد. بدین معنا که در این

ص: ۵۷

۱- توبه: ۸۱.

۲- ۲۶/۳/۱۳۷۰.

کشور با فروش زمین، مصارف خود را تأمین کند. در واقع، بدون آنکه از زمین به عنوان ابزار تولید استفاده کند، آن را از دست می دهد.

بی ثباتی اقتصادی متکی به نفت به دلیل درصد بالایی که از بودجه دولت به خود اختصاص می دهد، بر همه بخش های اقتصادی اثر می گذارد و آنها را بی ثبات می گرداند. درآمدهای ارزی حاصل از حجم بزرگ صادرات نفت، معمولاً بر درآمدهای دولت می افزاید، ولی باید توجه داشت بخش عظیم این درآمدهای ارزی دوباره به خارج بازمی گردد و به مواد مصرف تبدیل می شود؛ یعنی دولت را کد می ماند.

برای رهایی از حاکمیت اقتصاد تک محصولی می توان راه های مختلفی در پیش گرفت:

اول _ افزایش درآمدهای مالیاتی

با افزایش بهای نفت و افزایش درآمد ملی کشور و با عنایت به اینکه هر وقت درآمد یا حجم پول به شدت وارد بازار شود، قدرت خرید به صورت رسمی افزایش می یابد. در نتیجه، تقاضا برای کالا افزایش خواهد یافت. پس باید تولیدات صنعتی افزایش یابد. از سوی دیگر، کشورهای غیر صنعتی که تنها به واردات می اندیشند، باید به فکر سرمایه گذاری در خارج یا ایجاد صندوق ذخیره ارزی باشند. یکی از فواید تشکیل این صندوق، کمک به سرمایه گذاری پایه ای و در نتیجه، تولیدی شدن صنعت کشور است. وقتی تولید بالا رفت، درآمد مالیاتی نیز افزایش می یابد و درآمد دولت بالا می رود و وابستگی آن به درآمد تک محصولی کاهش می یابد.

دوم _ تنوع صادراتی

برنامه ریزی برای رشد صادرات چند محصولی، مستلزم وجود اندیشه و فکری نظام مند است؛ چون صادرات فقط به بخش های دولتی و غیر دولتی

مرتبط و محدود نمی شود. تفکر سیستماتیک روشی در کلی نگری و شیوه ای در بررسی همه جانبه است. در این روش، فرض بر آن است که صادرات به عنوان یک سیستم، مجموعه ای است متشکل از عوامل گوناگون که به طور پویا (دینامیک) بر هم اثر می گذارند و برای به انجام رساندن کار یا دست یافتن به هدف خاصی سازمان یافته اند. بدون تردید، در جهان امروز، توسعه صادرات هر کشور به عنوان حرکتی راهبردی (استراتژیک) و بلندمدت زمانی تحقق خواهد یافت که مجموعه حرکت های اقتصادی آن کشور، با توجه به شرایط و مقتضیات نظام بین المللی، نهادینه شده باشد. با به ثمر رسیدن این حرکت، به دستاوردی به نام رهایی از اقتصاد تک محصولی می توان امیدوار شد.

سوم _ صنعتی سازی

امروزه صنعت، زیربنای توسعه در هر کشوری است. در دوران کنونی، کشورهای توسعه یافته و پیشرفته با اتکا بر صنعتی سازی اقتصاد خود توانسته اند مراحل پیشرفت را به سرعت بپیمایند و در مسیر زمان گام بردارند. در جهان امروز، کشورهای بسیار پیشرفته، فن آوری های جدید صنعتی را در سایه نوآوری های جامعه خود، خلق می کنند و از آنها در فرآیند تولید خود بهره می گیرند. فن آوری های کهنه شده به کشورهای توسعه منتقل می شود و اینان نیز فن آوری های کهنه شده خود را به کشورهای در حال توسعه صادر می کنند. در جامعه ای که مبتنی بر استراتژی های توسعه فراصنعتی است، دست یابی به اهداف بر پایه نوآوری، خلاقیت و توسعه منابع انسانی استوار شده است. در این کشورها، صنعتی سازی در کنار فعالیت صرفاً اقتصادی گاه به منزله عامل تعدیل کننده مسائل و مشکلات اجتماعی تلقی می شود و زمینه وابستگی به یک محصول را گام به گام حذف می کند.

رهبری انقلاب در این زمینه بارها بر مسئله رهایی از اقتصاد تک محصولی و اقتصاد بدون نفت و راه های آن تأکید کرده اند که به برخی از آنها اشاره می شود:

__ تا آنجا که بتوانیم باید کشور را از مسئله نفت جدا کنیم که البته این هم محسوس است. در همین جهت پیش بروید و کاری کنید که ما بتوانیم از تنوع در تولید اقتصادی و صادرات و استفاده داخلی کشور برخوردار باشیم و ان شاء الله از همه ظرفیت های کشور استفاده کنیم. (۱)

__ من یک نگرانی مختصری دارم که مربوط به امروز هم نیست. سال هاست که این نگرانی را دارم و آن این است که باید اقتصاد و ملت ایران از نفت جدا بشود ... ما باید کاری کنیم که ملت و دولت ایران، وابسته به نفت خود نباشد؛ چون متأسفانه امروز در دنیا، نفت به سیاست های بین المللی، کمپانی ها و غارتگران و جهان خواران و مستکبران وابسته است. در حقیقت، نفت در مشت آنهاست. هرگاه بخواهند قیمتش را پایین می آورند، تولید را کم یا زیاد می کنند، یکی را از دور خارج یا وارد می کنند. نفت مال ماست، اما سیاستش در دست دیگران است. این چنین سرمایه، مایه دردسر است ... ما ثروت، منابع طبیعی و تولیدات داخلی زیادی داریم. امکانات تولید ثروت در داخل کشور خیلی زیاد است. یک روزی به خاطر جنگ این کار عملی نبود، ولی بحمدالله امروز عملی است. باید هم انجام بگیرد و انجام بدهند. دولت هم این کار را می کند. باید هم بکند. (۲)

__ بنده از چند سال قبل، شعار تکیه بر «اقتصاد منهای نفت» را با مسئولین کشور در میان گذاشتم. آنها هم انصافاً استقبال کردند. البته کار آسانی نیست. این کار در طول یک سال و دو سال و پنج سال انجام نمی گیرد. باید به مرور و به تدریج انجام بگیرد که ما برای اداره امور کشور، برای کارهای گوناگون

ص: ۶۰

۱- ۸/۶/۱۳۷۴

۲- ۴/۱/۱۳۷۵

برای واردات و خدمات کشور، برای آموزش و پرورش و بودجه جاری کشور، مجبور باشیم نفت را که ذخیره ماست، بفروشیم و گندم یا شیر خشک وارد کنیم. این غلط است. (۱)

— به خصوص من از سه چهار سال پیش به این طرف تأکید کرده ام تا آنجایی که می توانند باید وابستگی اقتصادی کشور را به نفت کم کنند. نفت، کالایی است که ما داریم، البته ارزشمند است و باید از این هم استفاده شود، منتها امروز سرنوشت این کالا به دست صاحبانش که ما باشیم، نیست، به دست بیگانگان است. طبیعی است اقتصادی که بر پایه کالایی است که قیمت گذاری آن در دست دیگران است، همین مشکلات را هم دارد. (۲)

ه) جمع بندی کلی نتایج اقتصادی جهاد اقتصادی

اشاره

ه) جمع بندی کلی نتایج اقتصادی جهاد اقتصادی

با توجه به اهمیت نتایج اقتصادی انقلاب و حرکت اقتصادی به نظر می رسد علاوه بر آنچه آمد، مطالبی را به صورت دسته بندی نهایی بتوان ارائه کرد و آن را کلیتی از آثار اقتصادی جهاد در عرصه اقتصاد دانست.

الف) آثار دنیایی جهاد اقتصادی

الف) آثار دنیایی جهاد اقتصادی

یک — تأمین نیازهای اساسی اجتماع

افراد با کار می توانند نیازهای جامعه را برطرف سازند. البته افراد نمی توانند تمام نیازهای خود را تأمین کنند. بنابراین، هر کس با انجام کار خاصی می تواند نیاز مردم را برآورده سازد و در مجموع، نیازهای همه افراد جامعه تأمین شود.

ص: ۶۱

دو- رفع فقر و تأمین اجتماعی نیازمندان

با کار و تلاش، فقر اجتماعی از بین می رود و فرد با کسب درآمد می تواند به دیگران کمک کند. مسئولیت اجتماعی، افراد را به کار فرامی خواند و حتی اگر به درآمد آن نیاز نداشته باشند، باید در بُعد اجتماعی، فردی مفید و مؤثر و دستگیر دیگران باشند.

سه - گسترش اخلاق اجتماعی

یکی از نتایج کار و تلاش، توانایی اشخاص در کمک به دوستان و دعوت از آنها و ارتباط با بستگان و همسایگان است. هرچند آنها نیازمند نباشند، وی می تواند با گسترش اخلاق اجتماعی و انجام صله رحم به پاکی جامعه کمک کند.

چهار- کاهش مفساد اجتماعی

شناخت منشأ بحران اخلاقی فرد و جامعه کار آسانی است و آن هم نبود «کار» است. زمینه تمایل به فساد در فرد بی کار فراهم است. همگان می دانند که بحران بی کاری زمینه ساز مفسدی گوناگون در عرصه اجتماع همانند اعتیاد، دزدی و... است. بنابراین، یکی از آثار کار و انگیزه روی آوردن به آن، حفظ سلامت روحی جامعه است.

پنج - افزایش توان اقتصادی جامعه

هرگاه بخش های اساسی مردم به اشتغال و کار مشغول باشند، اقتصاد جامعه رشد خواهد کرد و تولید و درآمد ملی افزایش می یابد. درآمد دولت با فزونی مالیات ها بالا می رود، امکان ارائه خدمات عمومی به مردم فراهم می شود. افزایش توان اقتصادی جامعه بدون شک از آثار کار و تلاش است و تقویت این انگیزه میان نیروی کار، آثار پربرکتی دارد.

(ب) آثار آخرتی جهاد اقتصادی

یک _ اعتقاد دینی

این موضوع از مهم ترین عوامل در ایجاد انگیزه است. مؤمن به جهت باورهای خود برای کسب این آثار اخروی می کوشد. فعالیت جامعه اسلامی در همان سمت و سو قرار می گیرد. انسان های معتقد به عالم ماورا، کارهای بسیاری را برای نتایج آخرتی قرار می دهند و کوتاه سخن آنکه کار اقتصادی را واسطه دنیا و آخرت قرار می دهند.

دو _ بخشش گناهان

انجام کار و روی آوردن به فعالیت مجاهدانه در راه تأمین زندگی دنیوی، شخص را از آمرزش الهی بهره مند می سازد. آن که در راه کسب حلال گام برمی دارد و آن که در مسیر دست یافتن به روزی تلاش می کند، از آمرزش پروردگار بهره مند است.

سه _ حفظ دین

انسان اگر بخواهد دین دار واقعی باشد و بتواند در معنویت پیشرفت کند، نمی تواند از نعمت های دنیا و نیازهای دنیوی چشم پوشد. مؤمن به دنبال خیر دنیا و آخرت است. (۱) خیر دنیا همان برخورداری از معیشت و رزقی است که با کار و تلاش و جهاد در مسیر خدا به دست آورده است.

علاوه بر تقسیم بندی فوق می توان دستاوردهای دیگری نیز برای توسعه اقتصادی که پرتو مجاهدت همگانی به دست می آید برشمرد. تلاش بر آن است که این نتایج از زبان رهبر کبیر انقلاب بیان گردد.

ص: ۶۳

عدالت اقتصادی جامعه آزاد و شرافتمند، استقلال و خودکفایی، امحاء فقر، رفاه عامه محرومین از نتایجی است که در فردای توسعه اقتصادی قابل لمس خواهد بود:

الف) عدالت اقتصادی:

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله تشکیل حکومت داد مثل سایر حکومت ها لکن با انگیزه بسط عدالت اجتماعی. (۱)

ب) جامعه آزاد و شرافتمند

شرایط زندگی افراد محروم را بهبود خواهیم بخشید و ملت را در راه شرافت و فداکاری و به سوی ساختمان یک جامعه آزاد و نوین رهبری خواهد کرد. (۲)

ج) استقلال و خودکفایی

اگر ما مسامحه نکنیم و وابسته به خارج باشیم، این وابستگی اقتصادی بر خارج، قهراً وابستگی سیاسی می آورد، قهراً وابستگی اجتماعی می آورد. (۳)

د) ریشه کنی فقر و محرومیت

همه آرمان و آرزوی ملت و دولت و مسئولین کشور ماست که روزی فقر و تهی دستی در جامعه ما رخت بر بندد و مردم عزیز و صبور و غیرتمند کشور از رفاه در زندگی مادی و معنوی برخوردار باشند. (۴) ایشان در بیانی دیگر نتایج و دستاوردهای حاصل از تلاش و کوشش را این گونه برشمرده اند:

ص: ۶۴

۱- صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۱۷۸.

۲- همان، ج ۴، ص ۲۴۲.

۳- همان، ج ۱۰، ص ۴۱.

۴- همان، ج ۲۰، ص ۱۲۹.

ممکلت آرام و مترقی، استقلال حقیقی، نفی اتکا به خارج، شرافت، عزت، شکوفایی ابتکار و قدرت پیشرفت. (۱)

وقتی آن دستاوردها حاصل شد، برای جامعه ای که از بعد اقتصادی نیز شکوفا شده و به نوسازی دست یافته است، چنین ویژگی هایی می توان برشمرد:

بهره گیری از شیوه های علمی و عقلانی جدید برای ارتقای سطح تولید و معیشت و بهبود اقتصادی جامعه؛

تشویق و حمایت از سرمایه گذاری در امور تولید اقتصادی؛

گسترش صنعت و تبدیل صنایع مونتاژ به صنایع مستقل و توسعه صنایع مادر؛

برخورداری مردم از اقدامات اقتصادی معطوف به گسترش عدالت اجتماعی؛

پرهیز از وابستگی به بیگانگان در توسعه اقتصادی و نیازهای تکنولوژیک؛

تکیه بر نیروهای داخلی در توسعه اقتصادی؛

حمایت از تولیدات داخلی و افزایش صادرات؛

توسعه اقتصادی در کنار و در مسیر دیانت و معنویت، وسیله ای برای اهداف متعالی؛

احترام و تکریم و حمایت از کارگران، کشاورزان، تولیدکنندگان، صنعت گران و کوشندگان اقتصادی؛

مشارکت همگانی، اعم از دولت و ملت، در امور اقتصادی؛

نفی سرمایه داری و سوسیالیسم انحصارگر جایگزین شدن نظام اسلامی اقتصادی؛

تساوی کار و تلاش اقتصادی با عبادت و جهاد در راه خدا. (۲)

کوتاه سخن آنکه برای دستیابی به نتیجه ای روشن و پرثمر به نام اقتصاد سالم، مستقل، خودکفا، پویا و تولیدی باید حاکمیت اسلامی با رویکرد عمل به احکام دین مبین برپا شود:

ص: ۶۵

۱- خودباوری و خودکفایی از دیدگاه امام خمینی، ص ۲۲۹.

۲- نوسازی جامعه، ص ۲۵۷.

البته پیاده کردن مقاصد اسلام در جهان و خصوصاً برنامه های اقتصادی آن و مقابله با اقتصاد بیمار سرمایه داری غرب و اشراکی شرق بدون حاکمیت همه جانبه اسلامی میسر نیست. (۱)

و) نتایج و دستاوردهای نهایی جهاد اقتصادی

و) نتایج و دستاوردهای نهایی جهاد اقتصادی

از نظر اسلام، مال و اشیایی که در زندگی انسان استفاده می شود، هرگز هدف زندگی نیست و هرگز نباید به آن اصالت داد. مال در زندگی آدمی، تنها وسیله ای است برای رسیدن به کمال انسانی و می تواند انسان را در طریق تکامل معنوی یاری دهد.

اگر انسان کسب مال و برخورداری های مادی را در زندگی هدف قرار دهد، همه نیروها و ارزش های وجودی خود را برای رسیدن به آن فدا می کند. این جهت گیری با اعتقاد به خدا، ارزش های معنوی، کمالات برتر و فضایل والای انسان، هدف از آفرینش آدم در برقراری و تحقق عدالت اجتماعی و پیشرفت جامعه به سوی تکامل معنوی منافات دارد.

بهره گیری از اقتصاد و به دست آوردن دارایی و کسب زندگی اقتصادی از راه حلال اگر وسیله ای در دست انسان برای احیای ارزش های انسانی و کمالات معنوی باشد، از آنها برای دست یافتن به مقامات معنوی بهترین بهره را می برد. پس حاضر است آن را فدا کند؛ چون می داند نزد خدا پاداش دارد:

و آنچه در راه خدا می بخشید، او به جای آن، باز می دهد و او بهترین روزی دهندگان است. (۲)

و نیز می فرماید:

ص: ۶۶

۱- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۲۸.

۲- سبا: ۳۹.

و هر دارایی که باری خود [به دیگران بخشیده اید و] پیش می فرستید، آن را نزد خداوند خواهید یافت. (۱)

همان گونه که گذشت، اگر انسان به زندگی اقتصادی اکتفا کند و تفسیرش از شخصیت انسان، موجود تولیدکننده و مصرف کننده صرف باشد، در حقیقت، نسبت به هویت خویش، جاهل است. در این صورت، اصل در زندگی، خوردن و لذت بردن خواهد بود و هرگاه اینها هدف باشد، فرقی میان انسان و حیوان نیست:

آن کسانی که کفر ورزیدند، کام و بهره می گیرند و همانند چارپایان می خورند و آتش [دوزخ]، جایگاه آنان خواهد بود. (۲)

انسان واقعی به موجب فطرت خداجویی و گرایش توحیدی، به مبدأ جهان معتقد می شود و با عشق به فضیلت و گرایش به عدالت، در برابر ستم کاران می ایستد و با ارباب قدرت و ثروت مبارزه می کند. باید دانست امید، اساس ایستادگی و مبارزه است. اگر انسان امیدواری نداشته باشد، نه تنها به هدف نمی رسد، بلکه زود خسته می شود.

امید، آن گاه که رنگ و بوی الهی یافت و «صبغه الاهی» (۳) شد، می تواند قرین پیروزی باشد. رهبر انقلاب در تأیید این معنا گفته اند:

امید به پیروزی در همه شرایط است به شرط آنکه جهاد فی سبیل الله باشد. کسی که مشغول مجاهدت است، حق ندارد ناامید شود؛ چون یقیناً پیروزی در انتظار اوست. آن مواردی که پیروزی به دست نیامده و ناکامی هایی حاصل شده است، به این خاطر بوده که مجاهدت فی

ص: ۶۷

۱- بقره: ۱۱۰.

۲- محمد: ۱۲.

۳- بقره: ۱۳۸.

سبیل الله نبوده است یا اگر مجاهدت بوده، فی سبیل الله نبوده یا اصلاً مجاهدت نبوده است.

شرط مجاهدت چیست؟ این است که انسان به سبیل الله ایمان و باور و معرفت داشته باشد و آن را بشناسد. بنابراین، می تواند در راه آن مجاهدت کند. (۱)

البته باید امید با فضیلت و معرفت رابطه داشته باشد تا بتوان آینده مطلوب را رقم زد؛ آینده مطلوب و بسیار روشنی که با جهاد و مجاهدت در تمامی عرصه ها می توان به آن دست یافت یا بدان امید داشت. این مطلوبیت بایدها و لوازمی دارد که عبارتند از:

اولاً- تقویت ایمان دینی که ستون اصلی کار است. بدون ایمان دینی که در این ملت دارای عمق هم هست، کاری پیش نمی رفت. بعد از این هم پیش نمی رود. باید ایمان دینی تقویت شود.

ثانیاً عدالت که بزرگ ترین نیاز انسان هاست. باید عدالت برافراشته باشد و به دنبال عدالت حرکت بکنند.

ثالثاً باید علم را همه جدی بگیرند و دنبال کنند... باید استعدادهای یک ملت به کار بیفتد تا یک ملت به معنای حقیقی کلمه عالم بشود.

رابعاً اتحاد ملی و آرامش در سطح کشور. اگر در کشور آرامش نباشد، نه از علم می شود بهره برداری کرد، نه از ایمان و نه می شود عدالت را در جامعه مستقر کرد. (۲)

بدون تردید، در سایه تلاش یک پارچه ملت و لطف و عنایت الهی و برکت حضرات معصومین علیهم السلام آینده جامعه اسلامی کاملاً روشن خواهد بود:

— آینده بسیار روشنی پیش روی ماست که به سمت آن در حرکتیم. (۳)

ص: ۶۸

۱- ۱۲/۸/۱۳۷۹

۲- ۱۴/۳/۱۳۸۵

۳- ۷/۴/۱۳۶۸

— امروز کشور، یک کشور جوان، پرنشاط و در حال تحرک داریم به سمت آینده های روشن در حرکت است. (۱)

— جبهه کفر و استکبار بدانند که آینده متعلق به اسلام است و هیچ تدبیری و هیچ قدرتی نخواهد توانست از اقتدار روزافزون اسلام و رواج روزافزون شعارها و ارزش های اسلامی در جوامع مسلمین جلوگیری کند. (۲)

— ملت ایران خواهد توانست به برکت اسلام و نظام اسلامی، هم عدالت اجتماعی و رفاه مادی داشته باشد و هم به استقلال کامل دست یابد. (۳)

با این مقدمات، می توان دریافت که آینده روشن و نهایی ترین نتیجه جهاد فی سبیل الله در عرصه های گوناگون، حاکمیت حکومت عدالت گستری است که وعده الهی به شمار می رود. (۴)

آن روزی که ملت ایران قیام کرد، امید پیدا کرد که قیام کرد. امروز که آن امید برآورده شده است، از آن قیام، نتیجه بزرگ را گرفته است و امروز هم به آینده، امیدوار است و با امید و با نشاط حرکت می کند. این نور امید است که جوان ها را به انگیزه و حرکت و نشاط وادار می کند ... این نتیجه انتظار فرج است. بنابراین، هم باید منتظر فرج نهایی بود، هم باید منتظر فرج در همه مراحل زندگی فردی و اجتماعی بود. (۵)

وقتی جامعه دینی، امیدوار باشد، انتظار فرج داشته باشد و در راه دست یابی به جامعه ای اسلامی تلاش کند، دستاوردهای نهایی اش چنین خواهد بود:

ص: ۶۹

۱- ۸/۱/۱۳۷۸

۲- ۷/۴/۱۳۶۹

۳- همان.

۴- نور: ۵۵.

۵- ۲۹/۶/۱۳۸۴

الف) گسترش همه جانبه عدالت در جامعه بشری و از میان رفتن اشکال مختلف ظلم؛

ب) ایجاد امنیت پایدار برای همه در بالاترین سطح؛

ج) احیای اسلام و معارف آن و اجرای دقیق همه احکام اسلامی در جامعه؛

د) تقویت روحیه هم دلی، همکاری و هم بستگی میان افراد جامعه؛

ه) مساوات و از میان رفتن فقر و ایجاد رفاه مادی برای همه افراد جامعه؛

ز) گسترش بی سابقه دانش و رشد ناگهانی فن آوری های پیشرفته؛

ح) رشد اخلاقی جامعه با کامل شدن عقل انسان؛

ط) آبادی و عمران و افزایش برکت و نعمت در جامعه؛

ی) نظارت واقعی و اساسی و مؤثر بر کارگزاران حکومتی. (۱)

به سخن دیگر، ایدئال و نتیجه نهایی و کامل شده جهاد اقتصادی سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را در دولت موعود واقعی می توان یافت. شاخصه های توسعه یافتگی از منظر اصول و ارزش های دینی، معیاری است برای ارزیابی وضع موجود و الگویی برای وضع مطلوب. در حقیقت، با نگاهی عمیق به دستاوردهای جهاد اقتصادی که در چهار دسته بررسی شد، می توان دریافت آن نتایج مطلوب، در روایات مذهبی به عنوان شاخصه ها و ویژگی های حکومت مهدوی مطرح شده است. برخی از این نتایج که پیش از آن به تفصیل در باب آن سخن گفته شد، عبارت است از: رشد عقلانی، تعمیم دانش، اقتصاد بسامان، یگانگی، نه بیگانگی، امنیت، شادابی و صفای زندگی، رفع امتیازات، مساوات، فراوانی همگانی، بی نیازی عمومی، حل مخاصمات مالی.

ص: ۷۰

پایان بخش این نوشتار، کلام رهبر انقلاب است که برای دست یابی به نتیجه، توصیه به حرکت می کند:

انتظار فرج داشته باشید و بدانید که این فرج محقق خواهد شد مشروط بر اینکه شما انتظارتان، انتظار واقعی باشد. عمل باشد، تلاش باشد، انگیزه باشد، حرکت باشد. (۱)

وقتی امید بود، انتظار بود، عمل بود، تلاش بود، انگیزه بود، حرکت بود، آن گاه هست که در پرتو احکام اسلام، عدالت واقعی حاکمیت خواهد یافت.

نظام اسلامی از ثروت ها استفاده می کند، علم را پیشرفت می دهد، منابع زیرزمینی را استخراج می کند، انسان ها را به رشد عقلانی می رساند، تجارت می کند و صنعت راه می اندازد.

تاریخ اسلامی نشان داد که اسلام به برکت همین احکام نورانی، در یک دوره طولانی، صاحب علم و صنعت در کل جهان بوده است. اما جهت همه اینها عدالت است، ثروت هست، اما باید عدالت در جامعه تضمین شود. برای عدالت، منتظر امام زمانیم. (۲)

نقش رسانه در ترویج نتایج و آثار جهاد اقتصادی

اشاره

نقش رسانه در ترویج نتایج و آثار جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

الف) کلیات

ب) نقش رسانه در نظام اسلامی

ج) نقش آموزشی رسانه

د) رسانه؛ آگاهی بخشی و امید آفرینی

الف) کلیات

الف) کلیات

رادیو و تلویزیون، یکی از مهم ترین ابزارهای تبلیغاتی در دنیای کنونی است که با داشتن بیشترین و گسترده ترین حجم از مخاطبان، از اصلی ترین وسایل در رسیدن به اهداف فرهنگی به شمار می آید. نقش این رسانه عمومی و اثرگذار در فعالیت های فرهنگی و سیاسی چنان مهم است که هیچ وسیله و ابزار دیگری نمی تواند این جایگاه را بیابد. (۳)

۱- ۲۹/۶/۱۳۸۴

۲- ۲۲/۵/۱۳۷۲

۳- علی منصوری، فرهنگ، مسائل و راهبردها، ص ۸۴.

در جهان کنونی، رادیو و تلویزیون، وسیله ای در اختیار ارزش های والای دینی و انسانی نیست و در بیشتر کشورها، ابزاری برای ترویج فساد، بی بندوباری، خشونت و غفلت است که در اختیار باندهای قدرت و ثروت قرار می گیرد تا از آن در راه آمال و آرزوهای غیرانسانی خود سودجویی کنند. بر همین اساس، رهبر انقلاب معتقدند:

امروز رسانه ها، در دنیا، فکر، فرهنگ، رفتار و در حقیقت، هویت فرهنگی انسان ها را القا می کنند و تعیین کننده هستند. رسانه ها می توانند در بهبود وضعیت زندگی انسان مؤثر باشند. می توانند در گسترش صلح و امنیت جهانی مؤثر باشند و می توانند در ارتقای اخلاق و معنویت در میان انسان ها مؤثر باشند و می توانند انسان ها را خوشبخت تر کنند. متقابلاً می توانند وسیله برافروختن جنگ های خانمان سوز باشند. می توانند عادات و آداب و رفتارهای مضر را در میان مردم رایج کنند. می توانند ملت هایی را از هویت انسانی خودشان و هویت ملی شان تهی کنند و می توانند احساس تبعیض را در انسان ها زنده کنند. رسانه ها امروز نقششان خیلی زیاد است. (۱)

(ب) نقش رسانه در نظام اسلامی

(ب) نقش رسانه در نظام اسلامی

صدا و سیمای جمهوری اسلامی به عنوان ارگان رسمی و تبلیغاتی نظام مدعی ترویج اسلام و احکام آن باید سمت و سویی مشخص و عملکردی در چارچوب تبلیغ دین و ارزش های اخلاقی داشته باشد. بنابراین، رسانه ملی هم مانند دیگر رسانه ها دارای هدف است و نمی توان برای برنامه های آن حداقل در حد نوشتار، هدفی قائل نبود. رهبر انقلاب در باب هدفمند بودن رسانه می فرماید:

ص: ۷۲

در جمهوری اسلامی، امکان ندارد که صدا و سیما هدفی نداشته باشد. هدف صدا و سیما در جمهوری اسلامی چیست؟ طبیعی است، تأثیر گذاشتن بر روی انسان ها، کشاندن آنها به سمت آن انسانی که اسلام و بینش انقلابی اسلامی آن را می خواهد بسازد و به وجود بیاورد. آیا اصلاً می شود صدا و سیمایی با آن عظمت و با این قوت تأثیرگذاری، از این هدف کنار بماند یا نه، صد درصد در داخل همین هدف باید قرار بگیرد؟ اصلاً مهم ترین و مؤثرترین رسانه ای که می تواند این هدف را تأمین کند، صدا و سیماست. (۱)

اثرگذاری بر مخاطب، در رادیو و تلویزیون، یک اصل است، ولی در صدا و سیمای جمهوری اسلامی برخلاف رسانه های غربی، نه وسیله ای برای سودجویی اقتصادی، بلکه ابزاری برای دست یابی به اهداف عالی انسانی است. پس وظایفی را برای رسانه می توان معین کرد که برخی از آنها به صورت فهرست وار عبارتند از: «آشنا ساختن مردم با درخشندگی فرهنگ اسلامی، رسوخ و نفوذدهی اندیشه اسلام ناب در زندگی مخاطب، عرضه پیام ها و پایه ها و مفاهیم و درس های اسلام انقلابی، هدایت جامعه به سمت زندگی اسلامی، عرضه راه و روش زندگی به مردم، در پیش گرفتن سیاست های نوین هم گام با توسعه عمومی و مبانی اسلام، گسترش اندیشه و فرهنگ و هنر، رشد فرهنگی و سیاسی جامعه بر مبنای تبیین مبانی اسلام، انتقال اندیشه والای دینی، قرار گرفتن در خط مقدم مبارزه با ترویج بی بندوباری و بی دینی و لاپالایی گری و بالاخره، تبدیل صدا و سیما به دانشگاهی اسلامی». (۲)

ص: ۷۳

۱- سید علی خامنه ای، حدیث ولایت، ج ۹، ص ۲۲۲.

۲- حسین علی زاده، فرهنگ و دولت دینی، ص ۲۰۶.

اینکه رسانه ملی تا چه حد توانسته یا خواسته است به این وظایف جامه عمل بپوشاند، سخن دیگری است و در جای خود، همراه با مستندات، قابل بررسی. آنچه در میان این مجموعه از وظایف آمد، اشارتی صریح به بعد آموزشی رسانه داشت.

ج) نقش آموزشی رسانه

ج) نقش آموزشی رسانه

برخلاف گذشته ها، امروزه تنها مدرسه و سازمان های آموزشی، انحصار آموختن را در دست ندارند، بلکه آموزش در همه جای جامعه به چشم می خورد. آموزشی که رادیو و تلویزیون و رسانه ها عرضه می کنند، چندبعدی است. «افراد ضمن گذراندن زمانی خوش با تلویزیون می توانند به آموزشی که جنبه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارد، پردازند. وسایل ارتباط جمعی چنانچه به درستی به کار آیند، همچون مدرسه ای بزرگ بر تمامی حیات انسانی پرتو می افکنند و حتی نقشی بالاتر از مدرسه دارند؛ زیرا محدودیت زمانی نداشته و برای تمام سنین و تمامی انسان ها هستند».^(۱)

با این مقدمه، به نقش رسانه و جایگاه وی در عرصه جهاد اقتصادی می توان پی برد. بیان نمونه هایی از نقش آفرینی رسانه در این عرصه می تواند مقدمه ای بر کارکرد آن تلقی شود، مانند: ایجاد رشد فکری و فرهنگی، مدیریت و هدایت فکر و روحیه و اخلاق رفتاری جامعه، سالم سازی فضای عمومی، گسترش عناصر قدرت و قوت معنوی و مادی، دمیدن روحیه و انگیزه و تحرک انقلابی در مردم، ایجاد امید و خودباوری، توجه به شکوفایی استعدادها و تشویق نوآوری، تقویت پژوهش و توان علمی و فن آوری کشور، پرهیز از تضعیف برنامه اقتصادی نظام و اطلاع رسانی فعالیت های اقتصادی به مردم.^(۲)

ص: ۷۴

۱- باقر ساروخانی، جامعه شناسی ارتباطات، ص ۱۶۱.

۲- علی اصغر جعفری، منشور رسانه، ص ۱۰.

بنابراین، نقش رسانه را در مقوله نتایج اقتصادی جهاد اقتصادی می توان این گونه دانست:

یک _ تبیین آثار و نتایج جهاد اقتصادی برای مردم؛

دو _ تشویق جامعه به روی آوردن به جهاد در عرصه های گوناگون؛

سه _ تشریح وظایف اقشار مختلف جامعه با گفت و گو و...؛

چهار _ ترسیم نمایی از جامعه سالم و مدینه فاضله؛

ه) ترسیم آثار زندگی با امید و آگاهی.

نقش رسانه را در این عرصه از زبان رهبر انقلاب می توان این گونه برشمرد:

یک _ گسترش معارف اسلام؛

دو _ ارتقای معرفت دینی؛

سه _ نشر اسلام و معارف اهل بیت علیهم السلام؛

چهار _ تقویت ایمان دینی مبتنی بر معرفت؛

پنج _ گسترش اخلاق و رفتار دینی مخلصانه؛

شش _ زمینه سازی، اخلاق و معنویت؛

هفت _ پرورش و گسترش فضیلت های اخلاقی؛

هشت _ تقویت و تکامل معنویت جامعه؛

نه _ ایجاد باور حقیقی؛

ده _ تقویت باور به کارآمدی نظام؛

یازده _ رشد آگاهی و اطلاعات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مردم. (۱)

رسانه می تواند با بهره گیری از توان بالا، مدیریت قوی و کارآمد کردن برنامه ها، تلاش جهادگرانه، سیاست گذاری صحیح، نظارت کیفی بر برنامه ها،

جهت گیری صحیح در آثار تولیدی، القای مستقیم و غیرمستقیم پیام و مفاهیم، تربیت نیروی انسانی مناسب، ثبات در برنامه ریزی، هم دلی و همکاری، بلندنظری و توجه به افق پیشرفت، بیش از تمامی دستگاه ها به آثار اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جهاد اقتصادی پردازد و با تبیین آینده روشن، امید را در دل ملت زنده نگه دارد.

(د) رسانه؛ آگاهی بخشی و امیدآفرینی

(د) رسانه؛ آگاهی بخشی و امیدآفرینی

وسایل ارتباط جمعی، نقش مهمی در امیدوار ساختن مردم به آینده دارند و لازم است این امیدبخشی را بر اساس واقعیات و حفظ امانت و صداقت به گونه ای انجام دهند که افراد جامعه به امیدهای واهی و آرزوهای طولانی دل خوش نکنند و از درک واقعیت ها که لازمه سازندگی و پیشرفت است، غافل نشوند. البته هیچ کار مطلوبی نمی تواند توجیه گر اشتباه ها باشد؛ یعنی برای امیدوار کردن مردم، نمی توان آنها را به سستی در انجام امور اصلی همچون اصول اخلاقی و ارزش های دینی حاکم بر فرهنگ جامعه سوق داد. رسانه ها می توانند با دمیدن روح امید و نشاط آفرینی در جامعه به مقابله با القاهای ناامیدکننده رسانه ها و دولت های سلطه طلب پردازند و جامعه را هدفمند و در حال رشد نگه دارند. در این راستا، دقت و برخورداری رسانه ها از جوه هنری و جذابیت های لازم برای پیام رسانی، نقش مهمی ایفا می کند؛ چون امیدوار ساختن مخاطب باید بر حقایق استوار باشد تا رسانه بتواند اعتماد آنان را جلب کند. در این صورت، قوانین کلی پیام رسانی با حفظ اصول اخلاقی رسانه ای، برای جلب نظر مخاطب در آگاهی بخشی و حتی خبررسانی به وی در فرآیند امیدبخشی لازم است؛ قوانینی همچون صداقت در پیام رسانی، سرعت در انتقال و سرعت در ارسال خبر در پیام های خبری، رعایت حال مخاطب و برخورداری از جذابیت های تکنیکی و هنری.

کارکرد امیدبخشی رسانه ها و نوع برنامه ریزی و عملکرد آنها دقیقاً باید بر اساس ذوق یا همراهی افکار عمومی باشد تا بتوان جامعه را به سوی هدف هدایت کرد. «بر این اساس، ... به نظر برخی، سرعت شکفت انگیز ایجاد و تحول وسایل ارتباط جمعی همچون تلویزیون و فراگیری آن در بین هم گام و میزان گسترش استفاده از آن در نظام ارتباطی سبب شده [است] افکار عمومی در محدوده مرزهای جغرافیایی محصور نگردد و حالتی بین المللی به خود بگیرد».^(۱)

امید و امیدبخشی، مفاهیمی مجرد و انتزاعی نیستند که بتوان آن را در قالب ایده ها یا برنامه های خاص به مخاطبان القا کرد. در تحقق امیدبخشی، کیفیت پیام رسانی، بسیار اساسی تر و تعیین کننده تر از ماهیت پیام است. رسانه ها می توانند با طرح مسائل واقعی مردم و پرسش ها و ابهام های موجود در جامعه و تلاش جدی و صادقانه برای یافتن حداکثر پاسخ های موجود، اعتماد مخاطبان به رسانه و احساس هم دلی او را با رهبران جامعه و گردانندگان آن نظام اجتماعی فراهم آورند؛ یعنی بذل اعتماد افشانند و میوه امید درو کنند. باید افزود نباید امیدبخشی در قالب امید فردی به عنوان هدفی مستقل برای رسانه قرار گیرد، بلکه باید همواره آن را در ارتباط با امید جمعی معنا بخشد.

برای فهم بهتر نقش رسانه در اطلاع رسانی و توصیف وظایف آن می توان به این موارد اشاره کرد: «اعتبار رسانه، تعادل و وفاق اجتماعی، انتقادپذیری، ریشه یابی مشکل، احترام به شعور مخاطب، طرح موفقیت ها و الگوها، استفاده [هم زمان] از چارچوب منطقی و عاطفی، کم کردن حجم پیام های تبلیغی، مقایسه با دیگر کشورها و پی گیری مستمر پیام در اجرا».^(۲)

ص: ۷۷

۱- محمد شیرازی، جنگ روانی و تبلیغات؛ مفاهیم و کارکردها، ص ۱۰۶.

۲- امیرحسن شیرانی نژاد، اسلام، تلویزیون و امیدبخشی در مخاطبان، ص ۱۲۸.

رسانه صدا و سیما، دانشگاهی عمومی است که وظیفه آموزشی و تربیتی و آگاهی بخشی و امیدآفرینی در حد گسترده را بر عهده دارد. صدا و سیما برای ساختن و نمایش جامعه ای متفکر، مستقل و آزادمنش و تبیین ویژگی های جامعه آرمانی، مسئولیتی سنگین دارد.

کتاب نامه

ص: ۷۸

ایروانی، جواد، اخلاق اقتصادی از دیدگاه قرآن و حدیث، مشهد، دانشگاه علوم رضوی، ۱۳۸۴.

پلیت سر، زرژ، اصول مقدماتی فلسفه، ترجمه: جهانگیر افکاری، تهران، کتاب های جیبی، ۱۳۵۸.

جعفری، علی اصغر، منشور رسانه، تهران، سروش، ۱۳۸۸.

جوان، عبدالله، نظم اجتماعی در اسلام، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۳.

حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تهران، مکتبه الاسلامیه، ۱۳۷۲.

حسینی، محمدحسن، نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی، تهران، عروجی، ۱۳۷۸.

حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف، تهران، آرایه، ۱۳۷۹.

حکیمی، محمدرضا، الحیاه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۶.

خامنه ای، سید علی، حدیث ولایت، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۶.

_____، فرهنگ و عرصه فرهنگی، تهران، مؤسسه قدر و ولایت، ۱۳۸۸.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.

ساروخانی، باقر، جامعه شناسی ارتباطات، تهران، اطلاعات، ۱۳۶۷.

شیرازی، محمد، جنگ روانی و تبلیغات، مفاهیم و کارکردها، تهران، دبیرخانه همایش علمی بررسی نقش تبلیغات در جنگ، ۱۳۷۶.

شیرانی نژاد، امیرحسن، اسلام، تلویزیون و امیدبخشی در مخاطبان، قم، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۵.

صدر، سید محمدباقر، اقتصادنا، ترجمه: محمد کاظم موسوی، بی جا، بی نا، ۱۳۵۷.

صفا، داوود، جامعه شناسی قشرها و نابرابری های اجتماعی، قم، مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۳.

طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیر المیزان، قم، مؤسسه اسماعیلیان، ۱۳۷۱.

طبرانی، سلیمان ابن احمد، المعجم الاوسط، قاهره، دارالحدیث، ۱۴۱۷.

علی زاده، حسین، فرهنگ و دولت دینی، تهران، مؤسسه عرش پژوه، ۱۳۸۴.

فیض کاشانی، ملا محسن، محجه البیضاء، قم، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱.

قدیری اصلی، باقر، کلیات علم اقتصاد، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.

کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، لبنان، دارالاضواء، ۱۴۰۵ ه. ق.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲.

محمودی گلپایگانی، سید محمد، فقه اقتصاد اسلامی، تهران، نشر گلستان کوثر، ۱۳۷۹.

مرندی، مهدی، جنگ و دفاع در اندیشه امام خمینی، تهران، نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸.

مطهری، مرتضی، یادداشت های استاد مطهری، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۸۳.

معادی خواه، عبدالمجید، فروغ بی پایان، تهران، نشر ذره، ۱۳۷۸.

منصوری، علی، فرهنگ، مسائل و راهبردها از دید مقام معظم رهبری، تهران، اداره کل پژوهش های اسلامی صدا و سیما،

۱۳۸۲.

موسوی حسینی، سید روح الله، خودباوری و خودکفایی، تهران، نشر آثار امام، ۱۳۸۱.

موسی پور، میثم، منشور دولت اسلامی، قم، دفتر جریان شناسی تاریخ معاصر، ۱۳۸۴.

نوین، زهرا، تهاجم فرهنگی و رسالت صدا و سیما، تهران، مرکز تحقیقات صدا و سیما، ۱۳۸۸.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

